

„МУЖИЦЬКЕ ВИДАВНИЦТВО“

Ч. 4—6.

Дмитро Макогон

ПО НАШИХ СЕЛАХ

• • • • • Н О В Е Л І . • • • • •

Ціна 60 сот.

КОЛОМИЯ, 1914.

Накладом «Мужицького Видавництва».

З друкарні М. Білоуса в Коломиї.

165067

„МУЖИЦЬКЕ ВИДАВНИЦТВО“

виходить книжочками в обемі від 2-ох аркушів до 10-ти аркушів. Кожна книжочка в друку два рази в місяць кожного 15. і 30. Кожда така книжочка становить для себе цілюче слово.

В »Мужицькім Видавництві«

будуть містити ся добірні, світові твори найславніших чужих і наших письменників. Кожда книжочка буде містити характеристику автора та його портрет і буде приспособлена до духових потреб українського селянства.

Предплата на рік вносить 5 корон, на пів року 2-50 К., на чверть року 1-20 К. Для Америки на рік 2 долляри, а в Росію 3 рублі. При замовленях на 2 К. оплачуємо пошту. Висилаєть ся лише за готівку. Кожде число навіть оказове коштує 20 сот. з (пересилкою 23 сот.)

»Мужицьке Видавництво«

повинно находити ся в кожній читальні і в кожній укр. хаті, де лиш живе письменний селянин, який любить читати і вчити ся з гарних, розумних книжок. Чим більше буде передплатників і прихильників, тим кращим і цікавішим буде »Мужицьке Видавництво«.

Накладом »Муж. Вид.« досі вийшли такі книж.

- ч. 1. Б. Бернзон: Мужицькі оповіданя 20
- ч. 2. Б. Авербах: Товкач, оповідане 20
- ч. 3. Ев. Чіріков: „Товариш“, нарис 20 г.
- ч. 4—6. Дм. Макогон: По наших селах, новелі 60

Замовленя слати:

„Мужицьке Видавництво“

в Коломиї, (Galizien, Austria — Europa.)

За зміст оголошень редакція не відповідає.

2006/13

Дмитро Макогон.

© Дмитро Макогон

= ПО НАШИХ =
СЕЛАХ
НОВЕЛІ.

КОЛОМІЯ.
1914.

165067

19.

11

4-62352

2up

ЛІВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА
АН УРСР
№ И 0276574

Накладом «Мужицького Видавництва».
Відвічальний редактор: Іван Мельник.

Дмитро Макогон родився дня 28. жовтня 1881. р. в мужицькій семі в Хоросткові (Галичина). Ходив до польської гімназії в Тернополи та через різні переслідування зі сторони польських професорів (в тім часі страшно переслідувано Українців, головню пописував ся тим один професор математики, через котрого в тім часі майже всі Українці з севої кляси забрали ся були до Львова) Макогон опустив гімназію та здав приватно іспит зрілости в учительськїм семинарі в Заліщиках. По матурі сей час дістав місце на Буковині, де учителює до нині вже 11-тий рік.

Літературну працю почав ще в 1903 році, поміщуючи свої поезії (з початку головню сатиричні) по різних журналах. В 1907 р. виходить його збірка поезій п. з.

»Мужицькі іділлі«. Опісля почав писати нариси і новелі (головно з учительського життя) і до тепер вийшло три збірки: »Шкільні образки«, »Учительські гаразди« та »Проти філії«. І оце подаємо нашим читачам рівнож збірку його новель та вже з селянського життя.

НАЙМИТ.

В дрантивій сердачині, підперезаний грубим мотузком, йшов він широким шляхом і слабими ногами боров ся зі снігом. Сильний вітер дув йому в плечі і підпихав його наперед. То було його щастє. Вже сотний раз дякує йому за поміч.

— Дякую тобі, вітрику-легінику, дякую тобі, що хоч ти підпомагаєш старого.

По хвилі :

— І не такі старі літа, відай лише пядесятка на плечах, а сили вже нема. Розніс її по селах, геть розніс. А все по панах і по дворах. Сорок літ служив у них, тай чесно служив. За цілий час не прилипло до моїх рук ніщо й за макове зерно. Тому всі й любили мене, дерли ся за мною.

— Ти, Танаску, ходи до мене...

— Ні, Танаско, лишить ся ще рік у нас, — бувало сперечають ся за мене пани. А я слухаю і тїшу ся. Любо мені.

Натягнув на уха стару шапку, поправив хустку на шиї і підпираючи ся костуром, бродив снігом дальше.

— Два роки служив я тепер у нашого пан-отчика. Добре було мені у них, нема що казати. За те пильнував я їх коровок, як ока в голові. А як любила мене худібка, як любила! А вже найбільше ся тиролька. Бувало чешу її, а вона поверне голову і лиже мене в руку. Та пан-отець продали худібку, геть попродали. Не хочуть більше господарити, кажуть, що їм не оплачує ся. Ліпше винаймити поле і взяти готовий крейцар. Може й ліпше. Продали худібку, а я остав ся без роботи. Пан-отець відправили мене, бо й щож мали робити зі мною? Ніхто нікому за дурно хліба не дає.

— Дай їм, Боже, здоровля, що хоч порадили мене. Нема то, як свій чоловік. Інший вигнав-би за ворота і роби собі, що хочеш. А вони закликали мене в хату та кажуть: ти, Танаску, послухай мене. Бери і йди собі до міста. Ти вже за старий до сільської роботи. А в місті ще зажиєш. Там багато всякої віри, десь вже притулиш ся. І виписали мені в книжочці таке красне сьвідоство: чесний, порядний, робочий... Ще й три короні дали мені на дорогу. О, дай-же їм, Боже, і з роси і з води.

Смеркало ся. Перед наймитом показували ся хати.

— Дуй, дуй, вітрику, підпихай мене до села, там може й заночуємо.

Вступив до першої хати. Не прийняли, бояли ся чужого чоловіка. Вступив до другої, до третьої, — то само.

— Помагай вітрику, помагай соколику, підемо дальше. Люди боять ся мене. І добре роблять, бо тепер нема кому що вірити.

Перейшов через село і вийшов в поле. На небі показав ся повний місяць. Вітер злякав ся його і утих. Наймит охляв цілком.

— Коби де хоть трошки присісти. Хоч хвилиночку. А от й стирта з соломою. Наче сам Господь поклав її для мене.

Перейшов через рів, приступив до стирти оглядав її зі всіх боків.

— Пшенична солімка, так пшенична. Та й красна була сего року пшеничка, така красна, як вибирана.

Намикав купку соломи і сїв на неї.

— Біда старому, тай тільки. І йти тяжко, і сидіти тяжко. Гей, гей, а колись сила була у мене. Не лячно було й з вовком поборотись...

— Все минуло ся, все, лиш одна книжочка лишила ся та сама. Тільки не така нова і чиста...

Вибрав зза пазухи службову книжочку, втворив її і перекидав листками.

— Геть записана, геть, лиш дві картці біліють ся на кінци. І най читає її не знати який письменний чоловік, — мені не соромно. Самі похвали...

Замкнув книжочку і притис її до грудий. Йому було з нею так любо, любо...

Опер голову до стирти і вдоволено усміхав ся. Він засипляв. Заснув на віки...

ВУСАТА.

Василина Коняк, від коли стала дівочити, була посміховиском в селі. Не тому, що мала велику, як гарбуз, голову з задертим носом і з малими, наче заспанними, очима, але просто через свої вуса. Кажали, що сему нещастю був винен небіщик піп. Принесли Василену до хресту, а він через помилку наче хлопцеві шарнув святим елеєм під ніс і посіяв дівчині вуса. Куми сего не завважили, не витерли зараз, — а тепер вже ніщо не помагає. Примовляли вже й баби, курили її якими-сь зілями, а вуса, як на глум, не лиш що не затрачували ся, але ще більше розростали ся. Василина мусіла їх голити. Що суботи брала ненів брич, голила свої вуса і плакала. А хлопцям сего лиш треба: сміють ся з бідної. Нї в свято, нї в неділю не мала вона спокою. Де лиш покаже ся на вулиці, то зараз й почує: вусата! Навіть малі діти кричали за нею. А вже, бувало, як вийде на танець, то так з неї глузують, що нераз й старим сего за богато.

— Лишіть, мой, дівчину! — скричать старі і відженуть збиточних парубків від неї.

Василина дуже любила музику. Жаль їй було, що жадний хлопець не бере її в танець. В своїм житю вона ще нї разу не танцювала з парубком. Правда, одного разу, на самий храм, закликав був її Іван Марчук у танець і вона, щаслива, прибігла до нього, а Іван, наче вуса, покрутив її верхню губу і серед загального сміху відвернув ся від неї та

взяв иншу дівчину. Сей жарт всім дуже подобав ся. Навіть старі щиро сміяли ся, а бідній Василинї із сорому здавало ся, що цілий сьвіт валить ся на неї.

З того часу вона ніколи не виходила на танець. Сидїла дома, навіть на вулиці не показувала ся. Прийде яка святочна днина, Василина виходить в садок, сїдає на траву і крізь пліт дивить ся на вулицю. Часами, як нікого не видко, тихенько заведе яку пісоньку, от і ціла її розрада.

Одної неділі, а було се пізним вечером, Василина стояла в садку коло плота і дивила ся на небо. Дуже любила вона ясні, погідні ночі.

На вулиці показав ся парубок.

— Ти ще не спиш, Васирино? На кого чекаєш?

— На нікого.

— Чому не виходиш на танець?

— Бо там сміють ся з мене...

— Пошукай собі якого любчика, а він вже обстане за тобою....

До пізної ночі говорила Василина із парубком і вельми тішила ся, що найшла душу, яка не помітує нею. На другий вечір обіцяв парубок, що прийде знова. І прийшов. Через цілий місяць приходив що вечера, голубив дівчину і жалував її. Василина минала ся від щастя. Та нараз її щасте урвало ся. Так, як бихто бричем його підтяв. Її милий не показував ся більше вечером у садочку. Кілька неділь очікувала його, виглядала, та він не приходив. Мав другу дівчину.

Тимчасом минав місяць за місяцем і кожний з них щораз більше значив Василину. Спостерегли се й старі і поспитали: з ким, де і коли? Василина

розповіла, а старі почали її бити. Били кулаками а далі звалили її на землю, вхопили за кіски і волочили по хаті.

Терпеливо зносила Васирина побої своїх батьків. Вона була горда, що стане мамою. Се буде всім найкращий доказ, що й до неї ходив парубок. Инакше би не повірили. А так мусять вірити! Ходив, хочтяй вона вусата....

БЕЗБОЖНИК.

Ще ніколи не було Семенови на серцю так тяжко, як сьогодні. Не одно вже лихо перебув, здає ся, одної днини не було у нього без журби і клопотів, набідив ся немало, звичайно як бідний сільський робітник, без своєї хати, без свого кусника землі.

Семен мав жінку і троє малих дітей. Найстаршому хлопчикови буде на Петра заледви четвертий рочок, а найменше недавно що вродилось. Жінка і досі з ліжка не вставала, ослабла, спала на силах, а сама виглядала так, що хоч її й зараз клади в домовину. Бувало по двох перших дітях, то вже третьої днини починала свою звичайну роботу, а тепер уже цілих пять неділь слабує. Коли-б проживала в достатках, коли-б мала чим належито прокормитись, певно не хорувала-би так довго.

Журился Семен, дивлячи ся на жінку свою хору, на діточки голодні, та ніяк не міг він лихови за-

радити. Пять неділь сидить уже дома без роботи, марнує дорогий весняний час і жиє тим, що добрі люди дадуть йому на »відробок«.

Була великодня субота. Семен сидів на лаві і сумовито дивився проти себе. На серцю було йому так тяжко, наче хто цілу гору каміня звалив на нього. Завтра великдень. Кожий християнин, навіть й найбідніший, пристарає ся, як Господь велить, на те найбільше свято, лиш він один на світі, наче той нехрист очікує святого воскресеня. Не будуть його діти тішитись писанками, не муť навіть свяченого кушати...

Закрутились йому в очах сльози і кульками спливали по змарнілім обличу.

— Чого-ж ти, чоловіче, ось-так бовванієш? — обізвала ся слабим голосом Домка, — кажу тобі, піди до брата Івана, а він може хоч якою пасочкою нас запоможе.

— Не піду, жінко, не піду до Івана. Щобим на великдень й свяченого не кушав, до нього не піду. Пощо має перед людьми жалувати ся, що нас запомагає?

— То піди до сусідів, попроси, а люди не татари, не відмовлять нам в нашій біді.

— Не пора ще мені йти на жебри! Ще час мій не прийшов...

— Тату, — обізвав ся найстарший хлопчик, — в нас не буде пасхи на великдень?

— Буде, синку, буде!

Встав, взяв капелюх і вийшов на двір. Сам не знав, що почати. То лиш знав, що свячена пасха, яка-б вона й не була, мусить в його хаті лежати

на столі, мусить нагадувати йому на найбільше християнське свято. Хвильку ще постояв, а відтак попрямував вулицею просто до коршми.

— Пане Мошку, продайте мені бохонець хліба, але такий білий, пшеничний.

Жид подав йому бохонець.

— Що коштує?

— Двацять п'ять крейцарів.

Заплатив і сховав хліб за пазуху. В мошенці має ще десять крейцарів. Зайшов до склепу, купив за сі гроші ковбаси, завинув в папірчик і чим скорше подав ся до дому. Сховавши се добро в комірчині, увійшов до хати і сів на лаві на своїм давнім місці.

— А що, Семене, десь був? — поспитала жінка.

— Ходив пасхи старати.

— Та пристарав?

— Так!

— В кого?

— На що тобі се знати? Добре, що буде що посвятити.

Замовкла жінка, задумав ся Семен а найстарший хлопчик усміхнув ся, а радість так і блиснула з його личка. Настав вечір. Семен дав дітям по букатці ранішної мамалиги, уклав їх спати, а самий розложив огонь і поклав варити п'ять яєць на завтра. Упоравшись з своєю роботою, помолив ся Богу і ляг спати. Тихо стало в хаті. Всі заснули, лиш хора Домка довго ще шепотіла молитви, перериваючи їх часто сухим, придавленим кашлем.

Що-йно зачало зоріти, як Семен був вже на ногах. Збирав ся до церкви. Приніс з комірчини бохонепь і поклав на стіл.

— А ти Іроде безбожний! — скричала жінка, глянувши на хліб.

— Безбожнику один, ти хочеш жидівський хліб до посвяченя нести? Не спокутуєш сего гріха! А люди, що люди скажуть?

— Мовчи, жінко! Хоч ти не їж мого серця!

— Безбожник, безбожник.... голосила жінка, заливаючи ся сльозами.

Зібрав Семен своє добро в хустину і пішов до церкви. Задзвонили дзвони, віщуючи велике свято. Залунала пісня »Христос воскрес« і радісним відгомном відбивала ся в серцях зібраного народу. Побожно ступав нарід за своїм пан-отцем наоколо церкви. І Семен йшов з людьми. Йшов махинально, куди його несла філя зібраного народу. Слово »безбожник« лящило йому в ухах так, що він нічого не чув, а люди здавались йому темно-сірою масою.

По обході поставали люди з своїми пасхами наоколо церкви. На самім краю, коло брами, притулив ся також й Семен до них і розв'язав свою хустину. Піт виступив на його чоло.

Зближив ся пан-отець з свяченою водою. Семен дровав. А коли каплі свяченої води посипались на його пасху, Семенови здавало ся, що хтось його горячим піском обсипав.

Зав'язав хустину і не чекаючи кінця відправи, пігнав до дому.

В хаті застав правдиве пекло. Діти плакали, а жінка гатила в стіну головою...

ХРАМ.

Ще сонце було високо на небі, оттак зо три пражині до заходу, коли Петро Колотило перестав копати панську бараболю, взяв рискаль на плечі і пішов до дому. Такий туск прийшов йому до серця, що не міг далі робити. Коби хоть не копав при самім шляху, коби хоть не бачив людей, а ті його, то-б ніхто не шпигав його колючими словами. А то, наче на Йордан із свяченою водою, несуть ся люди з горівкою і жаден не мине, щоб не вколоти його болучо.

— А що, Петре, вже маєте на храм вадро горівки?

— Вже зарізалисьте вепра?

— Вже напекла жінка паланиць?

— Кого просите на храм?

— Е, я чув, що він попа просив! — докидає инший.

Сміють ся люди з бідного зарібника, беруть його на збитки, а все через те, що Петро, від коли оженив ся, не справляв храму. А то, бачите, є від нього й біднійші люди в селі, та вони не зрікають ся батьківських звичаїв, зазичать ся, а храмують ся, як Бог приказує. А Петро Колотило цілий божий храм пролежить на лаві, витягає свої кости, навіть вам й на вулицю не вийде.

Ось через що брало ціле село Петра на збитки,

Довгі роки не зважав Петро на людські язика, та сим разом і йому було вже за богато. Позбирав накопану бараболю на купу, накрив її бадилем, а

самий взяв рискаль і пішов до дому. Був лютий, як роздражнений бугай. Кинув рискаль до хорім і увійшов до хати.

— Так скоро з роботи? — поспитала жінка.

Петро злісними очима змірив жінку від стіп до голови.

— Бодай вас всіх похапало, шляк би вас трафив! Роблю ціле своє жите, що й рук своїх не чую, а їй ще за мало. Наплодила бахурів і лиш годуй і годуй, а все на мою голову. Алея вас буду годувати! Нагодую вас так, що вам на цілий рік буде доста.

Здивована жінка вдивила ся на свого мужа, не знаючи сама, що він саме хоче від неї і від дітий.

Чого витріщила ся на мене, ти гадюко червона? — гукнув Петро на жінку знова.

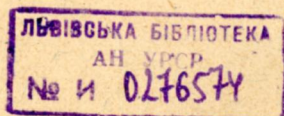
— Де пятак? давай сюди пятаку!

— Яку пятаку?

— Вже викинуло тебе з памяти? А та, що я приніс з двора.

— Спамятай ся, чоловіче, що тобі сьогодні? Таж ти самий рано казав, щоб я віднесла пятаку до канцелярії за податок і вибрала заліг. Я так й зробила. Ади, принеслам кожух.

— А повиносив би я вас на цминтар! — скричав Петро, заскреготав зубами і кинув ся до жінки. Одним сильним ударом звалив її на землю, відтак всадив ся на ню, місив її колінами і обкладав кулаками. Спищали діти, а Петро хапав одно по другім, кидав на маму і всіх бив а бив, неначе мстив ся на людях за всі їх кпини і за той туск, що кліщами сціпив його серце. З тихого, спокійного чоловіка став він нараз лютим, голодним звірем, прагнучим теп-

лої крові своєї невинної жертви.

Коли жінка і діти похрипли від сильного крику, а він самий доволі змучився, встав Петро, обтер долонею піт із чола, вхопив кожух і пігнав до коршми.

— На, паршику, на, дави ся моєю працею! — крикнув Петро, кидаючи кожух жидови в очі.

— Бери кожух і давай горівки. Але такої давай, щоби аж дух заперала.

Коршмар взяв кожух і поклав перед Петром фляшину з горівкою. Петро душком випивав порцію за порцією, а при тім кривився, плював на землю і стрясався цілий, наче-б хто його іглою шпигав. За короткий час була фляшка порожна.

— Мой, паршику, — гукнув Петро, луснувши до стола порожною фляшкою, — давай-ко ще тої смердячої браги, давай, бо в мене храм сьогодні. Ади люди доперва завтра пічнуть храмуватись, а я вже балююсь. Вари мені курку, бо я храм справляю. Перший раз за ціле житє. Най не сміють ся богачі най нерує село на мене. Такий собі зроблю храм, що всі мені позавидують. Му їсти і пити цілу ніч і цілий день, проплю остатний кожух з хати, бо і я господар. Давай горівки, най пю, най затрою сего хробака, що так гризе моє серце. А нї, то вбю його, розторощу, бо вінне дає мені спокою. На! на! на! — кричав Петро і кулаком, мов довбнею, гулав себе у груди...

ДУРНИЙ ІЛУЦА.

Лежав в хаті під стіною, прикритий соломою і голосно говорив самий до себе. Дивився на чорні стіни і на завалену стелю і їм скаржився. Нарікав на людей, сварив двірника і тоді підносив свій голос о кілька тонів вище. Кричав так голосно, що аж на дорогу було його чути. Тоді нападав його кашель. Кашляв, накидав на себе ще більше гнилої соломи і стогнав болючо.

— Ади, за дурного мене обібрали. Дурний, кажуть. Продати його поле, розбити хату, покласти бурдей, а решту грошей дати до банку. Мені дадуть за се книжочку. Добре придумали! Їм гроші, а мені книжочку. А все той двірник. Хто його поклав опікуном надімною? Постарівся я, волос в мене посів, а не дають вороги моїм добром пожиткувати. Та я не старець, ні, я господар. Пів фальчі поля в мене. І хата моя і город мій і сливки мої. Всім засі до мого добра. Ади, уживає брат моє поле і казав сиротинському, що буде мене доглядати і вбирати Красно доглядає! Його діти жеруть моє добро а я, як-би не заробив в жидів, то давно би вже з голоду загинув.

Студений вітер свистав на поді, крізь завалену стелю забігав до хати, крутив стеблами соломи і через вибите вікно виходив на двір. Ілуца перевернувся на другий бік, поправив на собі соломі і скаржився далі:

— Найшовся мені приятель в селі: — двірник!

Подав брата до суду і правує ся за мене. Що йому до мого брата? Мій брат і моє поле. Я від свого неня дістав, всім засі. І відобрав від брата поле і хоче продати. Каже: сиротинський казав. І ще казав сиротинський, щоб мою хату завалили, бо колись убі мене. Мой, мой! Та-ж ся хата всіх вас ще пережиє. І мене і вас пережиє.

Закашляв ся Ілуца. Кашляв довго і плював перед себе в солому. По якимсь часі:

— Добре казали мені покійні неньо: ожени ся, Ілуцо, ще за моєї голови, бо потім буде тебе твій рідний брат збиткувати. І хто за тобою обстане?

— За молодих літ мав я охоту женитись, та дівки мене не хотіли. Жадна не хотіла йти за мене. Ще за хлопця, як вчинили мене дурним, то відай вже таким й умру. А я як вчую від кого: дурний Ілуца, — то на місци його убив-бим.

Бо і який я дурний, га? Ви дурні, а не я! Як ми сапали в Молдові на фальчах, і як тоді пустила ся була злива, то всі помокли до нитки, геть всі і хлопи і дівки, а я не змок. Я виляв з коновки воду, скинув сорочку і портяниці, зіпхав все до коновки, сів на ню і викупав ся на дощи. А як дощ перестав, я вбрав сухе шмате, а вони всі як вівці змочені. Хто тут дурний, я чи вони?

Питаючись дивив ся на чорну, облупану стіну, неначе ждав від неї відповіді. Нараз покрутив головою і закричав:

— Не дам я продати свого поля, своєї батьківщини! Кождому голову розвалю, хто вступить до моєї хати. І братови не лишу, нічого не лишу. Ади, син його вибив мені каменем око. За мої сливки

око мені вибив. Не смієш, каже, зривати, бо то наші. І каменем мене, тай в око, аж витекло воно. Не лишу братови свого добра! Їй лишу, їй, Чередариковій Марічці, що віддала ся до Молдави. Вона одна до мене красно говорила. Бувало і хліба мені принесе і яблок дасть. Їжте, каже, бадю Ілуцо: Їй лишу все: і поле і хату і город. Але ще не тепер, бо поки я жию, то я господар. Та як буду мав вмирати, вилізу на сливку і закричу: Марічко ходи з Молдави і бери собі моє добро. Я тобі все лишаю. Все, навіть сю лаву бери собі.

Замовк Ілуца. Зарив ся цілий в солому і тяжко віддихав. За кождим віддихом хропіло йому в грудях, а ціла купа соломи підносила ся то в гору, то в долину. Вітер що раз більше добирав на силі. Гудів, лютив ся, виривав старі сніжки з даху і тряс цілою хатою. Трясла ся стеля і кусниками спадала на землю. Трясли ся стіни і гойдали ся то в право, то в ліво.

Нараз затріщала хата і ціла стеля упала на землю. В слід за нею завалила ся стіна і придавила собою Ілуцу.

Не дала йому судьба докінчити любий сон о його добрій Марічці, котрій гадав він усе своє добро лишити.

ПРИЙМАК.

Данило Ворончак, якого хата була на краю вулиці коло самого червоного хреста і його жінка Ксенька, церковна сетриця, усіма поважана і шанована газдиня, від коли побрали ся, не мали з собою ні одної дитини. За молоду, бувало, сварять ся через се подруги і дорікають собі взаїмно.

— То ти така нездала, хвороба би тебе їла! А от взяв собі ялову і тепер маєм: ні роду, ні плоду. Тай для кого я буду робити? Щоби другі давили ся моєю працею?

Сварить, бувало, Данило, як прийде коли трохи на підпитку із якої оказії, але й Ксеня не з тих, що мовчать. Данило кине до неї слово, вона йому сейчас, мовляв, з процентом віддає.

— Брешеш, бо не я, а ти яловий! Ти стратив десь при війску своє насїне, а тепер мене чїпаєш ся. Як-би мій рід був такий до нічого, то й моя сестра не мала-би дітий. Як хочеш, то я тобі покажу хто яловий. Як-би я не бояла ся Бога, то вже давно була-бим собі найшла з другим дитину, і то не одну, а кілька! Але зроблю се, бігме зроблю, лиш скажи ще раз »ялова.« Най знає сьвіт, най видять люди, хто тут винен. Я терплю, доки терплю, але аби ти відтак не банував. То я тобі кажу...

Данило, чуючи такі слова, звичайно ще заляв раз по тихо і довго потім не заходив в таку бесїду. Бояв ся, щоб справді його Ксенька не удуріла, та не повіяла ся за другими. А може вона таки не винна.

Може справді він самий стратив своє насіне, бо за парубоцтва, що правда, не жалував собі сего добра.

І так Данило привикав до своєї бездітности, а з часом, то вже цілком погодив ся з тією гадкою, що, мовляв, те все від Бога. Одному Бог дає дітий, другому ні, що-ж на се порадиш? Проти божої волі нічого не вдієш.

Данило зачисляв себе до середно-маючих господарів. Вправді односельчани мали його за богача, але то відай тому, що у него не було дітий, через що не потребував паювати свого поля, бо воно аж до його смерти остане ся при нім, ціле, ненарушене. Буде мати Данило, як казали люди, до смерти спокійну голову, не зазнає він ні жури, ні недостатків. Бо сьогодні, бачите, й найбільшому богачеві не сходять ся кінці до купи, наколи його Бог обдарує діточками. Вивінує свої діточки, роздасть, розпарцелює своє добро, а самому на старість остає ся хиба давна богацька пиха.

Ворончаки, хоч і бездітні, але вдали ся обоє і роботящі і запопадливі. Данило рідко коли заходив до коршми, хиба як трафіла ся яка оказія, то часами трохи перебирав мірку і тоді нарікав на свою бездітність і сварив ся з Ксенькою. Але се трафляло ся раз або два рази в році. Потім звичайно пролежував один день, а опісля вставав і брав ся ще з більшою запопадливістю до роботи, щоб надігнати страчений час.

Довгі роки обходив ся Данило без наймитів, самий із жінкою ходив коло господарства, хиба в найпильніші дні наймав собі людей, які помагали йому в роботі. Жили Ворончаки в достатках і обоє були

вельми поважні в громаді. Та по літах, коли Данилови сів вже шестий хрестик на його плечі, тяжко було йому самому працювати. Звичайно старість не радість. Тому то Данило взяв собі наймита до помочи. Згодив парубка на рік і гадав, що тепер зможе лекше відітхнути. Та не так склалось, як гадалось. Парубок вдав ся ледащий, до роботи не брав ся як слід, от аби лише до вечера дотягнути. А вже по вечері і з свічкою не найдеш його на обійстю. Цілу ніч десь тиняє ся і аж над ранком приходить до мів. Як перше, так й тепер, мусів Данило вставати кілька разів на ніч, щоб доглянути свою худібку. Сварив Данило свого наймита, гриз ся з ним що днини а далі, як одного вечера зловив його на крадіжи пшениці, взяв тай нагнав його від себе. Ще кілька разів брав нових наймитів, та жаден не добув цілого року. Одні самі лишали службу, других наганяв і дальше напружував свої старечі сили, щоб не підупадало його господарство.

— А що би то було, Ксенько, як би ми взяли собі якого приймака? поспитав раз Данило своєї жінки.

— Чи я знаю...

— Видиш сама, що з наймитами не можемо дійти до ладу. Тай ще про одно мусимо погадати. Ми вже обоє старі, робимо ще кілька можемо, та прийде час, що бракне нам і тої сили. І щож тоді пічнемо з наймитами? Не видиш, які тепер наймити? Вони і нас в старости не доглянуть і працю нашу розкрадуть. А ще не знаємо, яку нам Бог постіль приписав. Ану-ж прийдешь нам довго полежати, тоді не буде кому й ложки води подати. А як візьмемо

яку добру дитину, як запишемо їй де-що, то вона нас буде як рідних батьків доглядати. Ну, що-ж ти на се скажеш?

— Та добре! Берім Павлового Семена.

— Ні, сего не хочу! Хотяй він твій сестрінок, але добра з него не буде. Я гадаю Іринчиного Антона...

— Та пено, ти все за своїми тягнеш! Коби лише з твоєї родини.

— Не в тім річ, жінко! Антін бідака, самий нічого не має, служить по людях, то-ж певно буде нас і нашу працю шанувауи. А як ще йому що запишемо...

— Пиши, як хочеш! Я зі своєї парти нічого не дам.

— То я дам! Дам йому хату, дам своїх дві фальчі поля, оженю його і буде йому добре і нам добре.

Ще довго говорили старі на сю тему, сперечаючи ся завзято, бо Ксенька доконче хотіла свого сестрінка а Данило знов був за Антоном. В кінци погодили ся в той спосіб, що Данилова парть мала припасти Антонови, а Ксеньчина парть мала йти на сестрині діти.

Ще того самого вечера закликав Данило Антона до себе.

— Слухай, хлопче! Ади, я з вуйною обрадив ся взяти тебе за свого. Ти знаєш, в нас дітий нема а жити, Богу дякувати, є при чім. Як будеш нас шанувати і слухати, то й тобі буде добре. Коли ти кінчиш рік в Кучерявого?

— За дві неділі.

— Добудь-же тих дві неділі і приходи до нас. Я наперед возьму тебе на рік на пробу. Як побачу

що ти добра дитина, тоді я тебе обдарую. Обдарую так, що відразу станеш господарем. Лиш шанувати нас мусиш. Шанувати й слухати.

Антін цілував обоім руки, дякував за ласку і прирікав відвдячити ся за їхнє добро.

Ворончаки були з Антона цілком вдоволені. Він став ся правдивою підпорою їх старости, просто їхня права рука до сего. Тому-то Данило, як минув рік, поїхав з Антоном до міста і записав йому ціле своє обійсте з городом тай одну фальчу поля.

— Справуй ся, хлопче, так і надалі, як до тепер, а буде тобі добре. Я з собою на тамтой сьвіт не возьму. Як будеш чемний, то ще тобі запишу, — говорив Данило до свого приймака, вертаючи із міста.

Антін й дальше поводив ся бездоганно. По ночах не ходив, худібку доглядав, а вже як взяв ся до роботи, то вона просто горіла в його руках. Одного лише бояв ся Данило, а то, щоб його приймака не взяли до війска. Правда, казав писар, що він має право його реклямувати, та він на реклямацію не покладав великої надії. Кілько то людей в селі реклямували своїх синів, витратили ся немало, тай нічого не помагало. Але в тім случаю Данило мав щастє. Антона не асентерували. Хоч дужий і сильний парубок, та все таки перепустили його через усі три кляси. Данило був з того дуже вдоволений. Почав тепер думати о женячці свого приймака і вже заздалегідь вишукав йому дівчину. Був вже навіть по слові з її батьком.

— Що-ж, парубче, — звернув ся одного вечера Данило до приймака, — пора тобі оженитись! Хочу ще погуляти на твоім весілю.

— Як ви скажете, так буде, — відповів покірно Антін.

— А кого ти гадав-би брати?

Антін спаленів по вуха.

— Ну, кажи, кажи, се не сором! Най і я знаю

— Я брав-би Куцаччину Докію...

— Докію? А ти що удурів, чи може злакомив ся на її бурдей і пять пражин города? Красну мені сваху вишукав! Та як зайдеш поміж ту жеброту, то ще й самий до смерти будеш жебраком. Ти слухай мене, а добре вийдеш. Я маю вже для тебе молоду. А знаєш котра?

-- Котра?

— Ріпакова Марічка. Я говорив вже зі старими. Він дає їй півтора фальчі поля, дає корову і одного коня. Зле тобі?

— Коли вона якась така дзюбата...

— Дзюбата не дзюбата, але маєток має, — докинула й своє слово Ксенька. — Що сьогодні по красі, як нема що в рот кинути? Ти слухай лиш вуйка! Не бій ся, ми тобі не вороги.

На другий вечір пішов Антін із старостами до Ріпака. Випили горівку, ще раз виговорили при свідках, що хто дає і назначили день весіля.

— Та ви, свату, ще їх чимось обдаруєте при вашій смерті,—говорив хитрий Ріпак звертаючись до Данила. — Я знаю, ви не такий чоловік!

— Я наперед нічого не кажу. Що я вже дав, то ви знаєте і знають люди, а що буде колись, то лиш Господь знає. Я лиш то кажу: ніхто маєтків не забрав з собою до гробу, тай я не заберу. Як будуть робити, як будуть мене і мою стару

шанувати то знак-тому, що я їх так не лишу
Але тепер і я не хочу бути на їх ласці.

— Правда, правда! — потакували люди. Проти
тої бесіди не можна нічого сказати. Раз мудра бе-
сїда!

В три неділі опісля відбуло ся весіле. Данило
зробив таке гучне весіле, якого давно люди не ви-
діли. Було що їсти і пити, нічого не бракувало, всі
були вдоволені. А вже старий Данило просто дурів
з радости. І танцює і приспівує старосвітських пі-
сеньок, плеще в долоні і ногами тупає. Втомив ся
старий, піт цюрить з него, а він все своє. Дійшло
до того, що аж Ксенька мусїла його картати:

— Та бо ти старий, не дурій! Що ти кладеш
собі розум з молодими? Твоє вже давно минуло!
Тепер такий охочий, а як заберуть ся люди, будеш
мені цілий місяць стогнати.

— Е, що ти, стара знаєш! Я лиш до роботи ста-
рий, але до гуляня, мой! і молодих завстидаю. Я
лиш раз весіле роблю. Раз на цілий свій вік!

І знов танцював, просто розносив по хаті мо-
лодицю.

По весілю збільшила ся сімя Ворончаків о одну
душу: у хату прийшла невістка. Марічка припала
скоро старим до вподоби. Робить що знає, а не
знає, то не соромить ся поспитати.

— А як се робить ся, вуйно?

А стара Ксенька поучує, показує, а сама, як
би її хто на чотири коні посадив. Має найкращу
нагоду повеличатись своїм знанєм.

Добре і щасливе булоби пожитя Ворончаків
із молодятами, коли-б не та обставина, що Антін

тепер гей-би не той став. Ходить сумовитий, не засміє ся, не заговорить, як бувало, втікає від гурту, а шукає самоти. Спостерегли се старі і нераз у двійку про те бесідували з собою.

— А як-би ти поспитав, що йому бракує?

— Та на-що питати! Свою роботу робить, нам злого слова не каже, з Марічкою не сварить ся, по-що собі шукати зачіпку? Чи знає, що йому в голову влізло!

— Та що, Докія! Вже я знаю. Я підглянула в церкві, як він на ню заєдно дивить ся і дивить ся, що аж нераз забуває перехрестити ся там де треба.

— Докія ще не таке лихо! Побанує тай забуде. І вона не буде вічно дівочити. Я чого иншого бою ся. Ади, я сьогодні найшов в stodолі фляшку з горівкою. Хотів підстелити під худобу, беру солону, а там фляшка.

— От і видиш! Ще розпіячить ся за нашу працю. А добре тобі так! Я казала, берім Семена диви ся, як він красно справує ся.

— Не бій ся і Антін спамятає ся. Я вже з ним поговорю. Лиш молодиці про ніщо не кажи, а то гризти ся буде.

Данило найшов відповідну хвилю і поговорив про се з Антоном. Трохи насварив на него, накричав і Антін спамятав ся. Вправді не повернула його давна весела вдача, але хоть горівки не купував. Нераз перешукував Данило всі закамарки на обійстю, та фляшки не находив. А на се клав Данило найбільшу вагу.

Тимчасом на голову Данила впав новий кло-

піт. Його Ксенька все більше занепадала на силах, скаржила ся на черево і майже нічого не їла. Ходив Даниво по бабах, ті відмовляли бому, купали й підкурювали Ксеньку ріжними зілями, та ніщо не помагало. Положила ся Ксенька до ліжка, полежала, постогнала щось дві неділі і — коби ми здовові! Самий Данило дав їй свічку у руки і був свідком, як її праведна душечка вирвала ся з наболілого тіла. Лиш хлипнула Ксенька три рази, протягнула ся і закінчила своє жите.

Данило злагодив жінці величавий похорон, як і годило ся се зробити добрій газдині і церковній сестриці. По похороні старий довго банував за жінкою. Заєдно сумував, навіть і до господарства не заглядав зі: всім спустив ся на Антона. Він знов, побачивши, що старий ним не интересує ся, почав частенько заглядати до коршми. До коршми і до Докії. Прийшло до того, що Антін в білеську днину заходив до старої Корцачки, а все не з голими руками. Стара любила також випити, тож, бувало ся дуть собі у двійку і диви ся, а фляшка порожна. Тоді стара звичайно лягала спати, а Антін лишав ся з Докією на розТові. Поговорять бувало, поцілюють ся, пожалує одно одного і лекше обоїм стане на серцю.

Ціле село знало і говорило про Антона і Докію, говорили навіть таке, чого ніколи між ними не було. Та се не дивниця!

Чого наші люди сьогодні не вигадують, чого не приточать! Ану-ж, най дасть в одному кінці села Іван Грицькови поличник. За пів години вже знає про те й другий кінець села, але знає се, що Іван

побив Грицька так сильно, що він от-от і розпра-щає ся з божим сьвітом. Щож порадити, коли вже такий сьвіт сьогодні...

Одного вечера в неділю прийшов до Данила його сват Ріпак. Було се в зимі. Данола сидів на ослоні коло печі і пакав свою люльку.

— Добрий вечер вам, свате!

— Дай, Боже здоровля вам і всім хрещеним. Сідайте, свате!

— Що-ж ви порабляєте, що вас нігде не видно? Я вас вже довгі часи не бачив. То-ж сьогодні й думаю собі: піду й відвідаю свого свата та подивлю ся, що він діє. Може, хрвань Боже, слабий, гадаю собі.

— Ні слабий, ні здоровий. Від коли моя газдиня померла, ніщо вже мені не миле. Тому й не виходжу нігде між люди. Треба, свате, і мені лагодити ся в дорогу...

— Та ви, свате, не припускайте такий туск до свого серця, бо він вам ніщо не pomoже. Сваха най з Богом спочиває, а живий повинен про живе гадати. А де ваша челядь?

— Марічка казала, що йде до вас, а Антін десь сидить в селі. Певно у сусідів.

— А як там моя Марічка справує ся?

— До тепер, дякувати Богу, добре. Що правда, то правда. Я, бачите, здав усе господарство на них. Най роблять здорові, а я, старий, вже коло них зажию. Ще доки моя небіжка жила, то ще все стояло на моїй голові, а тепер до нічого не маю охоти.

— Та бо ви, свате, недобре робите! Далисьте волю Антонови, а він брикає.

— Як брикає?

— Сидите дома, тай нічо не знаєте! А ту все село на него гікає. От і сьогодні Марічка. плачучи прийшла до мене, тай каже: робіть що, неню, бо я з ним не буду сидіти.

— А через що?

— Через Докію! Та-ж нема одної днини, щоби він не був у неї. І горівку туди носить і з хати бере, а ви нічого не знаєте.

— А чому Марічка мені про ніщо не згадує?

— Соромить ся, бідна і вона лиш до мене а не так до мене, як до старої бігає та скаржить ся.

Данило покрутив головою і плюнув гнівно на землю.

— А Бог би його скарав за мою працю! Ади, що йому в голові: Докія! Дам я тобі Докію!

Старий потер долонею чоло і надумував ся.

— Я, бачите, сам завважав, що він не дуже то хати тримає ся, але мовчав, бо тепер й роботи такої нема. Обійди худобу, та йди собі! Гадав я, що він до сусідів ходить. А ту, бач, йому знов Докія залізла в голову.

— Ще й як! Сором на ціле село! А гадаєте, що він тепер де-інде? Сидить і запиває ся з старою.

Данило зірвав ся із ослона, стягнув з жердки кужух і взяв палицю.

— Гай, ходім! Ходім най се виджу своїми власними очима.

Хата вдовиці Куцачки стояла недалеко коршми. Лиш звернеш від коршми на право в вуличку, проминеш Шипотів острішок, а далі ще Пентелюків сад і зараз побачиш коло воріт старий, великий волоский оріх, а за ним малу хатчину. Там то й мешкає стара Куцачка із своєю Докією.

Свати втворили старі, направлені ворота і увійшли на подвіре. На дворі було вже темно. В хатині горіло світло. Свати підійшли під одно віконце, пішли й під друге, та через обмерзлі вікна не могли нічого бачити. В хаті говорила стара Куцачка.

— Пийте, тето, а відтак мете доповідати, — озвав ся Антін.

— Е, бігме є! — прошепотів Данило.

— Я то наперед знав, що він тут мусить бути.

— Ходім до хати!

Свати відчинили двері і увійшли до середини.

— Добрий вечер вам!

— Дай Боже здоровля! — прошепотіла змішана вдовиця.

Антін рівнож збентежив ся, хотів скоро вхопити із стола фляшку з горівкою, та не вдав: фляшка впала на землю, розбила ся, а горівка потекла аж під ноги сватів. Докія стояла в кутку і спаленівши по вуха, дивила ся на землю.

— А ти що тут робиш, мой! — крикнув Данило на Антона.

— Та що, не видите? Сиджу...

— А тобі яке тут сиджене?

— Не гнівайте ся, бадіку! Адіть, він що-йно прийшов і я хотіла його почастувати...

— Я його зараз почастую! Вас і його і дівку!

Шуруй до дому! — кричав лютий Данило.

— Ти лайдаку один! — гукнув й собі Ріпак.
— Ади, він слюбну жінку лишає дома, а самий за
другими вганяє ся. Ади, яка чесна дівка, раз чесна!
— кричав Ріпак, звертаючись до Докії. — Чекай,
ми на тебе жандармів спровадимо. Най увесь сьвіт
знає, хто ти така.

Докія стояла в кутку і плакала.

— До дому йди, чуєш чи ні? — крикнув зно-
ва Данило.

— Йдіть, йдіть, — я зараз прийду.

— Таки вже йди, бо я тобі...

Данило підніс палицю до гори і вдарив Анто-
на по плечах раз і другий раз.

— Так його, свату, так, — заохочував Ріпак.

Нараз зірвав ся Антін, вирвав палицю із ста-
речих рук і обох в одній хвилі витрутив на двір.
Засунув за собою двері і вернув ся до хати.

— Виломім двері! Вибиймо вікна! — кричав
що сили Ріпак.

— Тихо, свате, тихо, не робіть комедії. Се
нам не личить. Ходім звідси! — дораджував Данило.

Свати вийшли на вулицю. Зайшли до коршми,
поклали перед себе фляшку з горівкою і довго на-
раджували ся.

— Лиш так робіть, свате, як ви кажете. Буком
його з своєї хати. Нагнати лайдака. Не бійте ся,
він вам ще руки й ноги буде цілувати, щобиьте
його назад прийняли. Доки ви жиєте, то ви пан у
своїй хаті.

Пили свати і радили ся, що саме робити те-
пер із Антоном. А коли вже погодили ся із своїми

поглядами, встали куми зза стола, вийшли на двір і розійшли ся домів.

Данило застав Марічку в хаті. Сиділа коло печи і дивила ся в погасаючу грань.

— Вже-сь обійшла худобу?

— Вже, вуйку!

— То лягай спати. Розбирай ся і лягай. Та диви ся: як-би ти відтворила Антонови двері, то руки тобі обрубую. Най він пукає, най кричить, ти не смієш рушити ся. Чуєш, що я кажу?

— Чую!

— Кажу тобі, що руки обрубую, як відтвориш. Най йде собі до Куцачки спати і годуватись. Я вже навчу його розуму.

Данило самий засунув двері, розібрав ся, загасив світло і ляг на своє ліжко. Лежав і надслухував, чи не йде Антін. На голову Данила налітала гадка за гадкою і він над кожною застановляв ся, кожду брав під свою розвагу. Минала година за годиною і Данило не міг ще нічого рішучого вигадати. То лиш знав, що віджене Антона на якийсь час з дому і не прийме його назад, аж доки він його не перепросить і не присягне йому, що лишить Докію на завсїгди. Так, віджене! Та ба, а як він не вступить ся? Се його хата, він має на се письмо із суду. І що тоді робити?

Данило тер долонею чоло, неначе-б хотїв затерти сю трівожну для нього гадку, яка тепер найбільше його мучила.

Далеко поза опівніч явив ся на подвірю Антін. Попробував двері, а побачивши, що вони замкнені, заковтав легко у вікно. Пождав хвильку і заковтав сильніше.

— Марічко, чуєш? Відчини!

В хаті було тихо.

— Марічко, відчини!

— Вуйку, прийшов Антін. Може-би...

— Руки тобі обрубая! Лежи, коли тобі добре! — гукнув на се Данило.

— Відчиніть! — кричав на дворі Антін.

Данило не витримав: встав і підійшов до вікна.

— Геть мені звідси, лайдаку один! Геть кажу, бо як пса убу тебе!

— Відчиніть, вуйку, бо буде зле. Я двері виломлю!

— Марш з мого обійстя!

— Брешеш, старий, се моє обійсте і моя хата Вам засі до того. Відчиніть!

Данило вхопив палицю і вибіг на двір.

— Мені засі? Мені? — і луснув палицею Антона по голові. Антін прискочив ближше гримнув старого кулаками в груди. Данило крикнув і упав на землю.

Тимчасом Марічка скоро вбула чоботи, накинула на себе кожух, вийшла на двір і городами побігла до свого неня. Антін постояв хвилю на подвір'ю, а далі поправив на голові кучму, втворив ворота і пішов вулицею.

З трудом підвів ся Данило із землі і зайшов до хати. Сів на лаву і тряс ся від студени.

— Мені засі до сеї хати... Вона не моя! А він, ще бє мене... За моє добро, за мою працю. Ось чого дочекав ся я на свої старі літа!

Старий плакав. Притиснув голову до стіни,

дивив ся на стелю і ломив руки. По часі встав, обтер долонею сльози і почав одягатись.

— Чекай, потішу я тебе! Потішу тебе так, як ти мене потішив.

Взяв пачку сїрників і вийшов на двір. Зайшов до стайні, вигнав корову і телята на город, а коня завів у сад і привязав до грушки. Потім ще вигнав з хлїва свині і відчинив двері від курника. Відтак поліз Данило на хатний під і у двох місцях підпалив сніпки на даху. Зліз з поду і підпалив ще стайню і стодолу, а самий через толоку і панський лан пішов чим скорше до міста. Довго йшов Данило, не оглядаючись. А коли нарешті оглянув ся, ціле його обійсте стояло в огни. Застогнав Данило, вхопив ся обома руками за голову, і, наче паний хитаючись на ногах, подав ся далі наперед.

Що-йно місто почало проявляти своє ранішнє житє, як Данило сїдав на камяні сходи судового будинку. Скорчив ся старий, підпер студеними руками голову, а з широко розплющених очий спливали сльози, текли по лиці і замерзали на вусах. Перед судом громадило ся все більше людей, головно мужиків. Данило не звертав на нікого уваги. Він тепер впялив свої очи в судові двері і нетерпеливо ждав, коли їх відчинять. Згодом відчинено двері і увесь народ подав ся в коридор. Данило зірвав ся із свого місця і пішов за людьми! Побачивши перші двері, відчинив їх і увійшов до середини.

— Гов, де лізеш! — скричав на Данила панок, що сидів при столі.

— Я хочу говорити з найстаршим судовим паном.

— Що хочете говорити?

— Запровадьте мене до сего пана, я йому вже самий скажу.

— Сего пана ще нема в суді. Зачекайте!

Данило вийшов на коридор, став під стіною і чекав. До суду приходили всілякі пани і Данило пильно на них призиравався, начеби бажав інстинктивно пізнати, чи нема між ними сего найстаршого. Один пан таки впав йому в очи. Був високий, грубий, з чорною бородою, а як йшов коридором, то йому більше людей кланялося, як попереднім панам. Данило був певний, що се найстарший судовик. Пішов за ним і увійшов в ті самі двері, що він.

— Що ви хочете? Хто вас кликав?

— Я прошу пана, до вас маю діло.

— Яке діло?

— Я прийшов вам сказати, що я сеї ночі підпалив свою хату. І хату і стодолу і стайню. Все згоріло...

Пан випитував Данила, а він все докладно оповідав.

— І ще одну просьбу маю, пане, до вас. Нім будете мене судити, беріть тай замкніть мене зараз. А відтак засудіть мене на вічний кримінал. Не багато є вже у мене того життя, не бійтеся, довго не буду їсти вашого хліба. Зробіть се, паноньку, я прошу вас. Я до села не вернуся. Як мене пустите, чи тепер, чи потім, то собі смерть зроблю. Бог мені свідком, що вам правду кажу. Возьму і повішусядесь на поли, а до села не піду. Тай ще одно пане: я маю ще онду фальчу поля. Як згорів який мій сусід, то з сего поля має поповнитися йому усю

шкоду, а що лишить ся, то я дарую судови. Най суд продасть і най бере собі гроші до каси. Лиш на вічне мене засудить...

Сповнило ся горяче бажанє бідного Данила: він більше не вернув до села. Ще тої самої днини відвели його, слабого, до шпиталя, а вже по двох тижнях не було його між живими. Умер в шпитали і ніхто з односельчан не бачив його, вічним соромом, покритого лиця.

А Антін замешкав у старої Куцачки, не зважаючи на се, що всі люди з села показували пальцями на нього. І Антін і Докія були щасливі.

В РОЗПУЦІ.

Марія ломила руки і нарікала на матінку божу.

— Ой і молила і просила тай благала тебе, і не доблагала ся. Ото-сь мене, матінко божа, покарала! І защо, защо, скажи мені! Чи я кого скривдила, чи я чим провинилась, чи я не сповідаю ся, чи я до церкви не ходжу. Защо на мене така тяжка кара?

Пішла до дитини і відганяла від неї мухи.

— Ой синку мій, синку, ото ти нажив ся на сьвітї. Три рочки прожив і вже забираєш ся. Ні належав ся, ні намучив ся. Заснув, як курятко.

Цілувала дитину і рвала своє волосє.

— А ще вчора сміяв ся до мене. І я тішила ся,

що матінка божа мене поратує. За лева того, щом до церкви віднесла. Ади, як поратувала, як мене потішила.

Стягнула образ із стіни, шпурнула на землю і місила його ногами.

В хату увійшов чоловік.

— Мой, жінко ти вже цілком із глузду зійшла? Спамятай ся, що робиш!

Вхопив жінку за плечі і трутив до лави.

— Бог тебе покарає!

— Вже мене покарав. Ой покарала мене матінка божа...

Прибігла до образа і копала його ногами.

— Мой, жінко, не дурій!

Жінка не слухала, дуріла дальше.

Чоловік валив її кулаками в плечі. Впала на землю і зубами рвала матінку божу.

Рвала, бо чула жаль до неї.

УБИВ ЖУРБУ.

Сидів в коршмі за столом, підпер руками голову і вдивляв ся в фляшку з горівкою. Щось думав. Коло нього сидів його кум Іван.

— Та що ви, куме Дмитре, так задумались? — поспитав Іван.

Дмитро гірко усміхнув ся, взяв фляшку, наляв порцію собі і своєму кумови. Випили.

— Що я думаю, питаєте? Адить, сьогодні кличе мене пан-отець до себе і каже, що я зле роблю. А кому я зле роблю? питаю. Собі і своїй дитині, каже пан-отець. А що вам до того, кажу, що я собі зле роблю? Як собі зроблю, так буду мати. А свою дитину я не скривджу. Ні жінку, ні дитину! вони вже мають своє на папері.

Знов випили по порції.

— Чи зле я сказав попови?

— Як зле! Дуже добре ви йому сказали. Кожному до вас засі. Ви ще свій господар.

— Так, куме, я ще господар до якогось часу. А відтак, най ся діє божа воля.

— Мой, паршику, дай-но ще одну склянчину. А доброї давай, бо знаєш, що я їй добре плачу. Що випю, зараз їй плачу. На борг я ще ніколи не пив і не буду пити.

Фляшка з горівкою з'явилась знов на столі.

— Пийте, куме Іване, не жалуйте моїх грошей. Я їх на те тільки їй тримаю. Ще маю кілька левів, є ще сьогодні защо пити.

— Не лиш сьогодні, куме, а кілька Бог позволить. Не знаємо, кілька нам віку приписано.

— Я, куме, ще лиш сьогодні пю, лиш сьогодні пю і грішу, а завтра буду покутувати. Буду Бога молити і буду каяти ся за свої гріхи. Так аж до смерти.

— Та які там у вас гріхи? Що тепер з жури випете часом? Та-ж се не гріх, бо за своє пете.

— Правда, нема гріха у мене до тепер, се посвідчить ціла громада. Але будуть, куме Іване, будуть і то ще великі.

Сказавши сі слова, покрутив Дмитро головою,

хвильку задумав ся, а далі взяв фляшку і наляв до порцій горівки. Випили.

— Іване, куме, ви мені такий любий та милий, я вас так навиджу, як рідного сина кохаю.

Оба куми цілували ся.

— Адіть, нікому я не казав, яку я собі поклав гадку, навіть рідній жінці не скавав, а вам скажу. Скажу вам, бо вас навиджу. Слухайте і міркуйте самі, чи я маю рихт, чи не маю.

Як зарубав мені Попадин сина, — а ви знаєте, який чемний був парубок з нього, нікому й прикрого слова не сказав, всіх шанував, — то я гадав, що з розуму зйду. За пусто-дурно зарубав. Роз'їв ся на іншим, той утік, а він пустив ніж у мого. Поховав я свого сина, свого одинака, тай такий дур взяв ся був мене, що я самий не знав, що діє ся зі мною. Попадиного взяли жандарми, а то я був-би його на кавалочки пороздирав. Зубами був-бим його розірвав. Най гине так, як мій син пішов марно з сего сьвіта. З журби взяв ся я до горівки. Пив день і ніч, пив так, аж розхорував ся. Вилежав я кілька неділь, підняв ся з постелі, а моя жура знов всадилась в моє серце, підходить до горла, дусить мене. Біда зі мною: я собі місця найти не можу. Не помагає вже мені горівка, не помагають ні жіночі просьби, ні сльози моєї Марічки. Такий дур вліз в мою голову, що хоч й зараз бери шнур і біжи під вербу.

Аж раз снить ся мені син. Десь приходить до мене, цілує мене в руку і каже: неню, чого ви журите ся, чого ви так бануєте? Пімстїть ся за мою невинну смерть, а вам лекше буде. І вам і мені.

Я зрозумів, що син гадає. В той час я поклав собі гадку зарубати Попадиного. І від тоді стало мені лекше на серцю. За кілька днів я поїхав до нотаря, записав дві фальчі на жінку, дві на доньку Марію, а п'яту продав і пю за ті гроші. Пю і чекаю на Попадиного, коли він вийде з криміналу. Два роки вже відсидів, завтра виходить. Завтра сповнить ся бажанє мого сина. Відтак буду покутувати. Лекше в криміналі спокійно жити, як тут свої дни в журбі коротати. Чи як ви кажете, куме?

— Робіть, куме Дмитре, як вас Бог навчив. Ви не дитина, маєте свій розум. Що за дурно зарубав вашого парубка, то я знаю, а ви маєте робити, що ви знаєте...

Далеко поза північ пили куми і співали, обнявши ся за шиї. Часами цілували ся, аж лоскіт йшов по коршмі, то знов обнимали ся і стискались так сильно, аж кости тріщали.

Над досьвідком, коли зорі блідли на небі, а з цминтаря повівав холодний, ранний вітрець, куми вийшли з коршми. Ще раз поцілували ся на мості і розійшли ся.

Кілька годин опісля Попадин прийшов до села. Скоро рознесла ся вістка о його приході. Була неділя. Нарід, як звичайно в святочні дні, зібрав ся перед коршмою. Одні стояли, другі сиділи над ровом і говорили о всяких справах. На лаві під коршмою сидів Дмитро і якомсь непорушно глядів в кінець дороги. Нараз встав і скорим кроком приступив й собі до найблизшого гурту людей.

На дорозі показав ся Попадин. Поздоровкавшись з людьми, приступив й він до гурту. В тій

хвили прискочив до нього Дмитро, замахнув ножом і по колодку забив йому у груди.

Попадин упав на землю. Весь нарід остовпів. А Дмитро, глянувши на свою жертву, скинув капелюх і промовив:

— Не бануйте люди добрі на мене, я не убив його, ні, я лише свою журбу зарубав. Зарубав, най не їсть мого серця.

Поклав капелюх на голову і спокійним, певним кроком подав ся до жандармів.

ДВА ПАНИ.

Був студений зимовий ранок. Мороз тріщав на дворі. На обійстє Івана Павлюка увійшов якомсь не-сміливо сільський зарібник Дмитро Маланчук.

— А що там, Дмитре? — гукнув на його Павлюк.

— Біда, нема що їсти! Я прийшов просити божої та вашої ласки, може прийняли-б ви мене до молоченя.

— Е, я ще з молоченєм маю час. Снопи їсти не просять, можуть й пождати. Тепер я пан. Добре, що є що молотити. За змолотільника не тяжко.

— Та я би вас таки просив. Змилуйте ся, бо діти їсти хочуть.

— А по чому хочеш від копи?

— Шість шісток.

— Де-де-де! А по короні не доста?

— Ей, бійте ся Бога, докиньте ще що...

— Я більше не даю. Як хочеш...

— Най буде й по короні... Чекай, богачу, навчу я тебе на весні, — міркував собі Маланчук, скидаючи снопи із стога.

* * *

Минула зима, настали пильні весняні роботи. Рано-раненько, як тільки стало благословити ся на сьвіт, хтось заковтав у Маланчука.

— А хто там? — поспитав Дмитро з постелі.

— Я, Іван Павлюк! Ви ще спите, куме?

Маланчук штовхнув свою жінку ліктем.

— Чуєш, вже й кумом мене величає, — сказав він тихо.

— А чого вам треба? — спитав голосно Дмитро.

— Може би ви нині прийшли до мене до бараболь? По тім дощи так кинув ся бурян, що суди Господи.

— А що платите?

— Сім шіток.

— Го-го, — засміяв ся Маланчук, — я за ті гроші навіть й не рухаю ся з постелі. Що мені, я тепер пан, роботи, Богу дякувати, є доста.

— А ви кілька хочете? — питав Павлюк далі через вікно.

— Мені має бути вісім шіток, добрий харч і три рази горівка. Як хочете, недайте ви, то другий дасть.

— Ну-ну, вставайте, я пристаю.

Маланчук встав, зібрав ся і вийшов на двір.

— А можеб ви й завтра прийшли до мене? —

питав ся Павлюк.

— Або я знаю...

— Ходім до коршми, випемо по порційці.

Збудили жида і зайшли до коршми. Павлюк казав дати горівки.

— То таке, Мошку, — говорив до шинкара Маланчук, — кождий християнин два рази на рік паном: богач в зимі, а бідний на весні. Може я брешу?

— Так, таки так, — потакував Дмитрови Павлюк.

А Мошко усміхнув ся і погадав собі в душі:

— Дурні ви, дурні! Оба ви через цілий рік сидите в моїй кишені. І ви і ціле село...

МАФТЕЙ КАПІТАН.

Отсего Мафтея із сивими козацькими вусами та з великими, насупленими бровами, того самого, що на його хаті вже від довгих років мали бузьки гніздо і то одиноке на ціле село Зарінок, — сего Мафтея, як кажу, знала ціла околиця.

Запевне подумаєте собі: а то десь богатир був отсей Мафтей славетний. Бо звісна річ: богачеви не тяжко за славу і почеси. Лиш потрясе своєю мошенкою, а люди почувши брязкіт його гроший, сей час величати його стануть і хвалити муть його муд-

рість, хочай часами сей богач, як то кажуть, і до три полічити не знає.

Та з нашим Мафтеєм була инша справа. Не богацтво прославило його на цілу околицю, бо по правді сказавши, богачем він і не був, а прославили його самі старці. Так, так, жебрущі діди рознесли його славу по цілім повіті, а може й дальше, досить, що про Мафтея Капітана знала й найменша дитина далеко навкруги.

Та не думайте знов, що Мафтей був для старців милосердним, кожного обдаровував і спомагав. Ні, так не було! Кождий старець не тільки з далека минав його хату, але бояв ся навіть з ним денебудь зустрінути ся. Бо як котрий попав ся в його руки, то того Мафтей не випускав вже так легко. Перш усього переводив Мафтей на нїм основну ревізію. Казав старцеви розбиратись, перешукував докладно усї його лахмани, перетрясав торби й хоть і не найде нічого підозрілого, то рівно не пустить його в спокою. По ревізії починав Мафтей слідство.

— А кілька тобі літ? А через що ти ходиш на жебри? З чого ти жив давнійше?

Старець мусїв розповідати цілий перебіг свого життя, а Мафтей, наче слідчий судия, ловив завсїгди старців на брехні, ставляючи їм ріжні перехрестні питання.

— А видиш лайдаку, пропив ґрунт, прогайнував, а тепер хочеш жити легким хлібом? — сварив Мафтей.

— Гай, ходи но зі мною! Коли ти можеш такі тяжкі торби цілу божу днину двигати, то можеш і робити.

І заставляв старця до якоїбудь роботи: чи до ціпа, чи до коси, або й дров, — і не пустив його, аж доки не смеркло ся. Відтак, вечером, давав старцеві букату хліба.

— На, старий, та памятай, що на хліб святий треба тяжко робити.

Бідний старець, вхопивши хліб, чим скорше виходив за ворота і втікав з того села, де мешкав Мафтей Капітан.

А вже горе було такому старцеві, коли Мафтей найшов у нього яку підозрілу річ, як ніж, грубу палицю, або хоч би який мотузок.

— А на що тобі сего, сякий такий сину? — кричав лютий Мафтей. — Людий різати, людий дусити?

Не помагало тут жадне оправданє. Набере старець тільки штуханців, що й місяць по тім чуває ся бідняга.

Та не тільки у своїй хаті, або у своїм селі, але також де-небудь на дорозі, а навіть в місті на ярмарку муштрував Мафтей усю жеброту. Тому то й старці назвали його »Капітаном« і бояли ся його, як нечистого. Бувало, на ярмарку, зійдуть ся два-три старці до купи, пічнуть яку сварку, а тут лиш крикнеш: мой, старці, Капітан йде! — і диви ся, а старці наче під землю западуть ся. Зникнуть вам як камфора.

Ось через що знала ціла околиця про Мафтея Капітана! Та ви знов певно цікаві дізнатись, через що саме Мафтей так сильно ненавидів сеї породи людий?

— Про се розповідав він кождому, хто лиш

тільки його запитав.

— Давно тому, роказував Мафтей, може вже з п'ятнадцять років, або й більше, мав я пару бичків на продаж. Поїхав я до міста, продав бички за 150 левів і вечером вертаю до дому. Якось я так припізнився, що мало вже хто їхав за мною. Ще на шляху траплялися люди, але як завернув я на дорогу попри ліс, то там таки вже нікого не було. А діялось се в зимі. Повний місяць світив на небі, ясно було наче у днину, дорога добра, сани ковані, я в двох кожухах і сердаці, їду і гадки не маю. Аж дивлюся, під хрестом, вже при кінці ліса, сидить старець.

— Газдо! газдо! — кричить він за мною, — майте милосерде, візьміть мене, бідного каліку, до села.

Я стримав коні, підходжу до него, дивлюся, а се таки справді каліка на кулях. І молодий ще і видно здоровий хлоп, а ніг не має. Змилосердився я над ним, підсадив біду на сани, поклав його на зад себе, вкрив соломою і їду дальше. Може в'їхав я так з чверть години а може й то ні, аж чую, мій старець щось нишпорить ся, щось постукує кулями. Глипнув я на на зад себе і кажу вам, аж мороз пішов мені поза шкіру. Мому каліці раптом вирости ноги, кулі лежать собі по боках, а він самий держить блискучий ніж у руці. Побачивши се, хапнув я пужівно та як не свисну ним свого старця по голові, а далі, як не штовхну його кулаком в груди а він, хажу вам, як та галушка вилетів на дорогу. Я тоді затяв коні, вони біжуть, що мають сили і я дивлюся, а мій старець ось-ось й дожене мене. Летить за мною та кричить на ціле горло: мой, віддай хоть

мою шапку!

З тяжкою бідою утік я перед тим, ніби-ж то, калікою. На санях лишила ся одна куля, великий ніж і шапка. Той ніж ще й досі є у мене. Перед кожним Великоднем мандрує він по цілім селі, бо він, бачите, дуже справний до різання безрог. Кулю підклав під перелаз, а шапка цілу зиму валяла ся по хаті. Та як настала весна, діти вибігли на двір, вхопили шапку і давай нею грати ся. Носили в ній порох, камінці, качали з горба, бо була вона тверда і кругленька як риночка. Грають ся діти шапкою, а мені й байдуже. Аж одного дня прибігає мій Данило, та до мене: неню, каже, адіть які папері вилазять з дідової шапки. І показує мені якийсь папір. Взяв я той папір, оглядаю його на всі боки, щось так ніби якісь гроші, ніби щось іншого, самий не знаю що. Іду я на вулицю, дивлю ся, а діти розірвали шапку і таких паперів надерли вже цілу копичку. Подивив ся я на діточу забаву, постояв хвильку і пішов до своєї роботи. Аж згодом прийшов на гадку мій каліка, як то він сильно бажав собі дістати назад свою шапку. Се певно якісь гроші, шибнуло мені сейчас в голову. Біжу я назад на вулицю, а з паперів й сліду нема. Дітиска взяли усе, тай шпурили до ріки. Лишив ся у мене один добрий папірець і з тим я раз поїхав до міста. Ану-ж, думаю собі, розпитаю між жидами, чи він що вартує? І що гадаєте? За той один папірець дали мені жиди цілих десять левів! Казали, що се такі російські гроші. А тих грошей була там ціла купа, та хто се міг знати? Видно, тільки самий Бог мені призначив, а решта пішла з водою.

Від тоді, бачите, я жадному старцеві не вірю.

Ану, най присягає, най кладе ся христом передімною, я йому не буду вірити. Попік ся я раз на старцеви, а тепер я їм' всім відвдячую ся. А вони прозвали мене Капітаном... Коби то в кождім селї був надними такий Капітан, то певно було би менше всіляких випадків на сьвітї. Тай ще одну дам вам раду, — ось так кінчив Мафтей завсїгди своє оповіданє: — як їдете де в дорогу, то не забудьте покласти біля себе й порядний дручок відземок. Що як що, але домашній дручок може вам стати колись в великій пригодї.

УГОДА.

Ганджин Мафтей принїс від Гершка око горівки і запросив до себе добрих людей: брата Дьордія, двірника Дмитра Чорного, Тодора Сідора, Івана Сідора і ще кількох. Господарі посїдали на лаві під стїною, пили горівку і закусували хлїбом і чосником.

— Пийте, приятелї, та не дивїть ся на се, що мала флящина. Я знов принесу, до Гершка недалеко, — припрошував Мафтей.

— Вже ми не зробимо собі кривди, але й ви не отягайтесь. Коли вже йде за рядом, то най йде по правдї. А то ми пемо вже по третій, а ви все з одною. Тривайте, куме Мафтею, — частував до Мафтея двірник — дай Боже, щоб вив того Пруса прожили в добрі ще довгі роки і богачем вернули ся до нас. Тривайте!

Чорний передавав порцію Мафтеєви. Мафтей, беручи порцію, тричі поцілував двірника в руку, а опісля став собі серед хати і говорив:

— Не тримаю з вами ряду, газдоньки чесні та милі, бо я знаю, що роблю. Сьогодні хочу бути при розумі. А то скажуть: був п'яний і самий не знав, що говорить. А я сего не хочу. Тривайте, куме Тодоре!

— Ні, я не приймаю. Вперед випийте ви, — налягав на Мафтея Тодор.

— Опісля випю. Доки не закінчу свого діла, пити не буду.

— То кінчіть скоро, коли маєте ще що казати. Мафтей положив порцію на вікно і почав:

— Зачну з початку. Адіть, виложу вам все як на долони. Все тут вичитаю, а ви будьте свідками.

Від кількох літ мав я велику охоту йти до Канади. Так щож, на тій охоті й кінчило ся. Не було за що. Хто мені сьогодні на сей бурдей визичить двіста лелів? Такого дурного в селі нема і не буде. Аж перед місяцем здибав ся я в місті з одним чоловіком, що був у Пруса. Там, каже сей чоловік, можна також де-що заробити. Ліпше, як у нас. Тай дорога дорого не коштує...

Від того часу сей Прус заліз мені в голову ще більше, як Канада. Чи що роблю, чи де іду, — все Прус тай Прус. Продам порося, кажу я до жінки і поїду до того Пруса. Побуду там рік, чи два, зароблю гроший і заберемось до Канади. — А що-ж я тут пічну сама з дитиною? — почала плакати жінка. — Я тебе, каже, не пущу з дому. Ти, каже вона, будеш складати гроші, а я тут з голоду загину. І се

правда, думаю собі. Буду посилати гроші жінці, то рівно з Канади ніщо не буде, а складати-му у себе, — то й чим буде вона тручати свої дні?

Аж вчора я зайшов до брата Дьордія. Що-ж, Мафтею, каже Дьордій, не їдеш вже до Пруса? Я йому кажу так і так, а він до мене: ти бідуєш, брате, і я бідую. Ади, від коли мені жінка померла, то самий собі й ради не можу дати. Коби хоть не дитина! А ту нікому ні випрати, ні зварити.

А далі каже Дьордій до мене таке: ти брате Мафтею, їдь до Пруса, я тобі дам на дорогу, а ти мені за те відступи свою хату. Я й так не маю де сидіти. Добре, кажу я братови, а що з жінкою буде? То й жінку відступи, каже мені Дьордій. Не бій ся, вже я їй кривди не зроблю. Ні їй, ні твоїй дитині. Чекай, кажу я Дьордієви, чекай, най розгадаю. Сїв я собі на лаві і, от най скаже брат, роздумував більше як годину. Се й не було-би зле, міркую в своїй голові, щож, брат не чужий, рахувати одна кров. І жінці буде добре, бо не мати господаря в хаті і я позбуду ся журри. Зароблю гроший і поїду до Канади. А як буду там, то я вже знаю, що маю робити.

Ходім до жінки, кажу я братови. Ми прийшли, а я розповідаю жінці: так і так, кажу я, годиш ся на се? А жінка, що правда, подумала, подумала і каже: та мені все одно, чи ти чи Дьордій; коби лиш був господар в хаті. От вона є, най скаже, чи я її силував...

Таку то, чесні газдоньки, я зробив угоду з братом. Може ти Дьордію або ти жінко, може ви вже скасували своє вчорашне слово, то скажіть тепер при людях, бо я вас не силую.

— Я не касую, — озвав ся Дьордїй.

— І я ні, — прошепотїла жінка.

— Чуєте, люди? Будьте менї свідками. А тепер, Дьордїю, дай менї тих двацять левів.)

Дьордїй вибрав з мошенки гроші, перерахував і подав їх братови. Мафтей взяв гроші і при свідках ще раз порахував.

— Тепер вже можете випити свою порцію, — звернув ся до Мафтея двірник.

— О, ще ні! — перечив скоро Мафтей. — Я ще маю дещо братови вичитати. Брате Дьордїю, а ходи-но сюди!

Дьордїй приступив блище до Мафтея.

— Ади, брате, — говорив до нього Мафтей, — від тепер, від сеї години вже ти господар в тій хатї. Лягай на моє місце на постели, бо ти тут пан. Але Єлїнку менї шануй, шануй її, як ока в голові. Бо хоть вона й приходить тобі як рідна жінка, так все доки я жию, то я ще над нею опікун. Вона має мати дрова, мусить бути їй мука, сіль і бараболя. І бити її не смієш. Хиба, якби вдурїла і ломила собі голову з другим, або як би збиткувала твою дитину, — тоді бий, я позваляю. Бий і менї ще припиши, а я приїду і також бити му... Се кажу при свідках, най люди чують. Ну, тепер можу вже й випити...

До пізної ночі просидїли господарі в Мафтея і доперва по перших півнях забрали ся домів. Вже сеї ночі ночував Дьордїй у брата. Положив ся коло Єлїнки на постели, а Мафтей простяг ся на лаві, натягнув сердак на голову і обернув ся до стїни.

На другий день рано Дьордїй і Єлїнка відпро-

ваджували Мафтея до желізницї. Пращали ся з ним і плакали.

— Не плачте, нї, я не дам вам довго бідувати. Як Бог поможе, що дістану ся колись до Канади, тоді я й за вас не забуду. Ні, нї, не забуду. Потягну там і вас, не бійте ся. Лиш в згодї жийте з собою і пильнуйте дітий...

Мафтей утер долонею сльози, взяв від Дьордія клунок і полїз до вагона.

ПРОТЕСТ.

В саме полудни зайшов до мене Гаврило Липчак, мій найблизший сусїд, що служив форналему дворі. Мав опухлі лица і попідбивані очі.

— Гей, сусїде, а вас хто так справив? — спитав я Гаврила.

— А хто-ж би, мій пан!

— Ви чим так провинили ся?

— Нічим. Пан вийшов зі стайні, на подвірю поховзнув ся, впав в болото а я набрав поличників.

— Та за що?

— За те, що Бог дав дощ і на дворі болото.

— Ну, а ви нічого панови не казали?

— Що-ж я мав казати? Поцілував пана в руку, подякував за кару і пішов до своєї роботи. Лиш жаль мені, дуже що за дурно мене оббив. Такий жаль стискає

мою грудь, що й робота мене не бере ся. Тому то я й забіг до вас. Піду, думаю собі, і поскаржу ся а мені лекше буде. Так, так, я чую, що вже мені лекше. Бувайте здорові, бо біжу до двора. Моєї роботи за мене ніхто не зробить.

Гаврило вийшов з хати і пішов дорогою. В ту мить прийшла мені на гадку одна подія, яку я давненько вже бачив у лісі.

То було в гарячий літний день. Я сидів в тіни грубої деревини і порядкував назбирані цвітки. Нараз, недалеко від мене, вийшов з корчів панок з стрільбою в руках. За ним ступав білий, високий пес. Панок дав якийсь знак псови. Пес положив ся на траву, а стрілець підкрадався під дерево. На вершкуну сего дерева сидів половик. Панок підніс стрільбу до гори і вистрілив. Птах злетів, підніс ся високо в гору і за хвилю зник мені з очей. Стрілець приступив до пса і гарапником почав його бити. Пес не втікав а навіть не скавулів. Він припав до землі і лизав черевики свого пана.

А коли його пан пішов дальше лісом, пес на череві сунув ся за ним аждоти, поки стрілець не зник у корчах. Аж тоді він зірвав ся на рівні ноги, нащурих уха, наїжив шерсть і, вдививши ся в мене, кілька разів голосно загавкав.

Потім сейчась злагіднів, спустив голову на діл, підобгав під себе хвіст і покірно пішов за слідом свого пана.

І Ц К О.

До села Задубрівки зайшов аж з Молдави жидок Іцко. Молодий був жидок, бо ледви 20-літний, а такий бідний, що аж тілом світив зза своїх подертих лахманів. Тиняв ся якийсь час безчинно по селі, ночуючи по сільських жидах, а чим живив ся — Бог його знає! Хиба в суботу запрашав його на шабас до себе старий Мошко, відай з тої причини, бо в нього було аж шість доньок, на які не міг найти жадного купця. Звісно, жидівка яка не має хоч п'ядесять левів, то страх трудно їй віддати ся, хоч би була не знати яка хороша. Жид не конче за жінкою, в нього гроші головна річ.

Журился старий Мошко, дивлячи ся на свої підрослі жидівочки, та найбільше гриз ся найстаршою Рухлею, яка мала великі, вистаючі передні зуби і ще до того була сліпа на ліве око. І як йому було не гризти ся? Зубата, сліпа, без крейцара — хто таку біду хоче брати на здорову голову? Не диво, що радо приймав у себе на шабас Іцка, який, мов той когут між курками, ходив і шварготів ба до одної, ба до другої жидівочки. Найбільше припала йому до серця мала, но груба Ройза, з котрою постановив оженити ся.

Гадку сю сказав старому Мошкови. Втішив ся Мошко, що не даром годував його через чотири шабаси.

— Хочеш женити ся? Ну, ну, добре! Але чому як раз із Ройзою? То ще молоде, дурне... тобі треба

газдині! Зрештою Ройза нічого не має!... Бери Рухлю!

— Вона сліпа, а зуби в неї як в старої кобили...

— Який ти ще дурний, Іцку! За сліпе око дам десять левів, за великий зуб дістанеш пять левів разом патнацять левів. Чуеш! пятнацять левів даю за Рухлею, а за Ройзою таки ніщо! Як хочеш...

Не надумуючи ся довго, згодив ся Іцко взяти Рухлю і втішно, як ще ніколи, почав свистати якусь жидівську мелодію.

В короткім часі відбуло ся їхнє весіле. Зараз по весілю старий Мошко виплатив при свідках Іцкови гроші і при тім застеріг собі, що Іцко разом з Рухлею має до трох днів забрати ся з його хати.

Край села стояла стара, опущена хатина вдовиці Марії. Марія жила при донці, а хатина з повибиваними вікнами стояла сама. Ту хатину винаймив Іцко за три леви річно і третого дня впровадив там свою Рухлю. Втішна була Рухля, що пішла вже на своє газдівство. Зараз взяла ся до роботи: хатину побілила, вставила вікна, а навіть навкола вікон й синкою поляпала. Цілком инший вид прибрала тепер опустіла Марійчина хатина. Тимчасом Іцко также не дармував: він взяв ся сейчас до гандлю. Цілий день, з мішком на плечах, ходив від хати до хати і купував все, що тільки було на продаж: яйця, прядиво, клове а навіть кости і старі катрани. Не було такої річи, щоб Іцко не купив.

Скоро полюбили люди Іцка. Він знав з людьми заговорити, кождому газді честь віддати, був смирний і покірний. Любив также в потребі заратувати. Тому не стало на пачку — Іцко дав, тому на гуску

соли — Іцко дав, тому знов шустку, тому навіть корону — і то зараз, не треба було два рази говорити. До того мав натуру: ніколи за довг не впоминався і не жадав процентів. Пожичиш у нього корону, тримай хоч би рік, він словом не писне! Хиба що тижня прийде до тебе і попросить дечого: то тайстру бараболь, або трошки фасолі, то муки, але се, Боже мій! таж се ніщо не коштує, бо є Богу дякувати своє. А впрочім, чому йому добре не зробити, як він чоловіка заратує і то ще без проценту. Віддаєш йому корону чи що, то довай йому хочби крейцар більше, він не прийме.

— Я не люблю людей обдирати! — бувало каже — крейцар сьогодні дорогий, звідки його взяти? Як ваша ласка, то принесіть мені щось з города, я всьо прийму.

Такий був чесний жид сей Іцко.

Любили газди Іцка, а газдині то вже пропадали за Рухлею. В неї всего мож дістати: чи голку, чи нитку, а навіть гербату і каву продавала. Та вже найбільше любили газдині Рухлене вино. А яке добре, а яке дешеве було! За шістку дістанеш пів ока того солодкого винця. І не конче мусиш грішми платити! Як не маєш гроший, то яйцями, куркою, прядивом — у неї все одно. Такі то обоє вдали ся чесні й совісні жиди!

Рік вже минув, як вони побрали ся і видно було по них, що досить добре їм живе ся. Обоє прилично, а в суботу навіть гарно приодіті. Часто Рухля смажить на обід курятко на гусячим смальци, а на шабас в них є вже власний печений колач, свіжа риба і інші жидівські лакітки. По році Іцко ку-

пив собі худого коня і дрантивий візок та почав їздити по інших селах, купуючи і міняючи за шпильки, свиставки і інші дитинячі забавки все, що попало. Бувало по тижневи не приїздить до дому. Рухля знов не залишувала свого інтересу в селі і ріжними способами приманювала людей до себе. На очах зростав їхній маєток. По трьох роках мали вже свою корову з телятком, доброго коня, кури, качки, гуси і кілька десятків між людьми. За тих три роки Бог дав їм двоє дітей, тож ще з більшою запопадливістю щадили і збирали крейцар до крейцара.

Маючи поважну сумку грошей, Іцко закинув своє дотеперішне ремесло, винаймив сільську пропінанцію, осів в коршмі і став шинкувати. Люди, що вже так були йому прихильні і любили Іцка як свою віру, не могли тепер його нахвалити ся. Від коли Задубрівка Задубрівкою, не було такого коршмаря, як Іцко. Всюди його хвалили, тож не диво, що аж з третього села приходили люди до Іцка за горівкою. І як його не хвалити, коли він правдивий порадник і приятель людей. Кождому, навіть найбіднішому, поборгує, а як треба, то й готовими грішми заратує чоловіка у біді. Були такі в селі, що самі не знали рахуби, кілька Іцкови винні. Він ніколи не впоминав ся, лиш що року кликав своїх довжників до себе, читав їм з паперів, що кождий винен, на що знов всі при свідках підписували ся. Така «церемонія» відбувала ся що року і люди були з того задоволені.

— Дякувати Богу, тай вам Іцку, що чекаєте тай не натискаєте на нас.

— Чому мав-би я не чекати — говорив жид підлещуючи ся, — моє не пропаде. — Таж я маю

до діла з чесними газдами, які не схочуть чужої кривди.

— Правда, правда, Іцку! — кричали підпиті газди, — ми хоч пємо, то за своє. А як тепер не маємо, то віддамо пізнійше. Ми вашого не хочемо...

І знов мирно і приязно стискали собі руки і розходили ся над ранком домів. І ніхто не знав поганих думок жидівської голови.

Десять літ минуло, як Іцко шинкував в коршмі. За той час з ніким в селі не сварив ся, ніколи за довг не скаржив. Люди вже так привикли до підписування тих «квітків», що на Дмитра самі тягнули ся до коршми підписати свій довжок, та випити за здоровля свого арендара. Та сего року настав великий заколот між людьми. Коли всі підписали ся, зажадав Іцко, щоб до місяця віддали йому люди весь довг, бо він тепер потребує. Що не напросили ся, що не намолили ся його, нічо не помагало: треба було віддати. Минув місяць, а з віддаванем мало хто спішив ся. Мусів Іцко скаржити людей до суду. Почала ся тепер тяганина по судах, зростали кошта, бо справа ціла волікла ся кілька місяців. Конець був такий, що люди мусіли весь довг і судові кошта звернути Іцкови, кілька газдів зліцитовано, багато послідну худобину продали, щоб тільки жида заспокоїти.

Аж тепер всі пізнали, до чого довела їх жидівська доброта і великодушність чесного Іцка. Постановили до коршми більше не ходити. Та Іцко не журился тим. Він сам опустив коршму і взяв Задубрівку в посесію. Осів в дворі і почав на просторих ланах господарити. Десятки коний орали

широкі лани, машини гуділи, а Іцко в елегантній колясці їздив і наглядав, чи все в порядку.

По кількох літах Іцко став паном на цілу губу а сліпа його Рухля навіть в будень в шовках ходила.

Було як раз в осени. До двора поз'їзджали ся жиди а жидівки аж сяли від золота. Як чорні круки зимою, так жидова вештала ся по дворі, аж кипіло від неї. В дворі велика радість. Іцко віддає найстаршу доньку за сусідного посесора. На тоці молотять дві машині.

— Мой, мой!... ви видите, куме, що в дворі діє ся? — заговорив старий Ілуца до кума Ґораша.

— Та як ні...

— А ви памятаєте, як ми Іцка псами тровили, коли приходив до наших хат за катранами?

— Та як ні... — цідив сивий дід.

— Мой, а чим ми стали? Де наші маєтки?

— Чого там стоїте? — крикнув окоман. — До роботи! —

Похилили ся діди над снопами і махинально розбирали пшеничну стирту дальше.

А музика грала і веселила пансько - жидівські душі.

Душі дідів стогнали і заводили плачем темної визискуваної людини.

Г Е Р О Й .

В маленькій, вохкій хатині, на передмістю столичного міста, сидів денний робітник Кость Димчук із своєю родиною. Нужда вислала його із села до великого міста, та сама не остала ся в селі. Пішла слідом за ним, як та тїнь в соняшну днину тягне ся за людиною, кудиб вона й не ступала. Привик Димчук до тієї нужди і думав, що инакше воно й не може бути. А нужда ся розпаношила у хаті Димчука, взяла верх над ним і танцювала по його голові. Боров ся, боров ся Димчук із своєю бідю — а далі й сил йому не стало. Знеміг ся Кость, і положив ся до ліжка.

Вже два тижні лежить хорий Димчук і дивить ся на муку своїх голодних дітий. А ті діти що раня прибігають до нього, припадають до постелі і питають:

— Тату, ви сьогодні ідете до роботи? Ми такі голодні... Йдіть, тату, йдіть...

І ловлять за руки і намагаються піднести його з постелі, — та не годні. Маленькі ще.

А Димчук дивить ся на них і кривить ся і стогне з великого болю. Його серце тріскає від жалю. Біль наповняє його груди, ще трохи і виповнить цілу просторонь.

І виповнив і переляв ся через верх. Димчук зірвав ся з постелі і підтримуваний сильною горячкою пігнав до ріки.

На березі ріки лежав великий камінь. На тім

камени сидів того дня знаний міський богач, банкир Гловіцький. Провів цілу віч на гульні а над ранком розболіла його голова. Випив без міри чорної кави, проковтнув якісь порошки, — не помагало. Сів на свою коляску і поїхав відсвіжити ся над ріку.

Перші соняшні проміня червоним сяйвом закрашали східну часть горізонту, як Димчук прибіг над ріку. Навіть не бачив банкира, що уважно слідив за вбогим робітником. Став Димчук над рікою, взніс руки до гори і кинув ся у воду. Гловіцький закричав. Прибіг його фірман, скочив у ріку і виратував Димчука. Банкир приказав фірманови відвезти робітника до шпиталу.

Тої днини був Гловіцький героєм дня. Столичні часописі описували його геройський вчинок і хвалили його, що виратував жите батька чотирох дрібних дітий. Двері банкира не замикали ся: вся аристокрація приходили до його з гратуляціями.

Кілька тижнів потім в сальонах Гловіцького відбуло ся велике свято. Зійшли ся там його приятелі і представителі власти. Серед звуків військової орхестри заступник правительста декорував широку грудь банкира золотим хрестом заслуги.

Полялись дорогі шампани і залунали похвальні тоасти. Всі величали Гловіцького, ях великого приятеля робітничої кляси. І згадували там й про Димчука, який лише Гловіцькому завдячує своє жите. А сей, бідний Димчук, вже цілий місяць гризе чорну земзю. Та кому се інтересно знати? Кому із сих панів прийде хоч-би й на гадку, що по нїм остала ся вдова із дрібними дітьми, які плачуть, примираючи з голоду? Дарма! Плач бідаків стелить ся по

земли, він їй не підносить ся у висші сфери. А хоч коли їй піднесе ся, — ті сфери його не почують.

Із свята Гловіцького були усі вдоволені. Був вдоволений й самий банкир, хоч сей пир коштував його кругло дві тисячки корон.

Лише один його приятель дідич Завала був заздрісний. Він не міг спокійно дивити ся на золотий хрест, що пишав ся на грудях банкира.

З того часу бачили люди дуже часто, як дідич Завала ранками проходжував ся на березі ріки. І за кожним разом, як вертав ся домів, обурював ся і проклинав робітників.

Проклинав, бо вони не йшли топити ся...

ЧЕРЕЗ КИРПУ.

Єлена Саматюк, ся пристарковата дівка, вже три дні не має спокою. Рік минув, як сидить у своїй власній хаті з помальованими вікнами та з жовтою приспою, у тій біленькій хаті, що, мов та великодняя писанка на столі, пишає ся вона на горбочку і усміхає ся заєдно до сонця.

Як тільки померла їй мама, — неня свого вона й на вічі не бачила, — а Єлена мала тоді заледви десять років, — служила вона у всякої віри і складала заслужений гріш, крейцар до крейцара, щоб, мовляла, хоч на старі літа стягнути ся на власний

куток і зажити у нїм своєю власною газдинею. У тій службі минули їй найкращі літа її молодости, а тепер, хоч й є власний, вимріяний куток, та разом із ним з її чорних довгих кісок показували ся сиві волоски, які з трівогою виривала вона що днини.

Єлені Саматюк не трапляв ся досі ні один жених. Парубки сторонили від неї, кажучи, що Єлена виглядає як той хлоп, перебраний у горботку. Скинь з неї горботку та вбери її в портяниці і в чоловічу сорочку, то вийде з неї такий мужчина, що йому й пари в селі не найдеш.

І спраді на Єлені було дуже мало внїшних жіночих признак. Сама високого росту, кремезної будови, широкоплеча, з чотирикутним лобом, з твердими, обгорілими лицями, губата та з грубим, басовим голосом, подобала вона радше на рід такої «дівки», яку мож бачити на кожний новий рік по наших селах. Ось через що хлопці сторонили від неї із своїми залицянями.

Єлена не мала також й жадної рідні. Одна-одніська Марта, стара сільська ворожка, приходила їй якоюсь дуже далекою своячкою і Єлена кликала її тетою. Бувало забіжить Єлена до тети Марти де об чім порадитись а тета все одної:

— Ти, Єлено, не ходи ось так відлюдком, не трать марно своїх молодих літ, пошукай собі господаря і най він за тебе журить ся.

— Та й звідки-ж взяти мені сего господаря? — боронить ся, бувало, Єлена. Хто візьме — мене без клаптика землі, коли в селі повно дївок і красних і богатих?

— Ей, доню, чи мало таких, як ти виходять за-

муж? От Марюцанова Параска не віддала ся за Джаманового Кирила? А що вона мала? Гола-голїська! А він лише по своїй мамі має двацять пражин поля, тай по неневи також щось дістане.

— Бо Параска мала щастє.

— Не щастє, доню, але знала парубка до себе приманити. А ти що? Завіриш ся, як вовк, насупиш брови, віддуеш губи і ні сміху, ні жарту з тебе не чути. А парубки таких не люблять. Дивись на мене, я стара а як-би лиш хотїла, то кажу тобі й десяток парубків звербувала-бим до себе. Але то треба вміти... Гай, гай, коби то я в твоїх літах, ой то бим ще зажила, — говорила стара, журливо киваючи головою.

— Чекайте, тето, і я зажию! Ще пів року, а відтак куплю город, покладу хату, а тоді буде й не тяжко за жениха.

— Дай Господи тобі як найкращу долю...

По такій розмові Єлена на якийсь час веселїйшала, робила ся рухливїйшою, а навіть, бувало, й весільної утне своїм грубим, басовим голосом.

А її господарі, дивлячи ся в той час на свою своячку, лише перешіптують ся із собою, а все так щоб й вона де-що з того почула:

— Ого, Єлена певно була в своєї тети...

— Стара ворожкадєсь знова наговорила їй про весїля...

— А може знайшла вже й молодого...

— От дурить дурну, щоб лише на горівку від неї вимантити...

А Єлена собі й байдуже: наче про кого иншого бесїдують її господарі, поглядаючи скоса на неї. Потїшить ся наймичка своїми гадками, порадіє часок,

а далі знова насупить брови, віддує губи і повільно, мов з-нехоча, бере ся до своєї роботи.

Повних двацять п'ять літ служила Єлена по людях і, напрутавивши потрібну сумку грошей, купила кілька пражин горбковатого города та поклала невеличку, але чепурненьку, хатину.

Вже цілий рік сидить вона у своїй власній хаті, сидить і очікує жениха. Та ніхто чомусь й тепер не спішив ся сватати Єлену, хоч як вона вбирала ся чистенько і що днини старанно виривала усі сиві волоски із своїх довгих, твердих кісок. З початку журила ся тим Єлена дуже і нераз, коли відбувало ся в селі яке весіле, то й заплакала тихенько, але з часом погодила ся з своєю долею на стільки, що постановила терпеливо ждати своєї черги з тією вірою, що чейже в селі й про неї люди не забудуть.

І була-б Єлена може й досі спокійно чекала своєї черги, коли-б не та її сусіда, сварлива Домка, жінка отсего старого, дихавичного Пентелея Мороза.

Одної неділі вночі, а було то вже далеко поза північ, почула Єлена, що хтось бурмотить під її дверми, добуваючись до хати. Єлена вхопила сокиру з-під лати і вибігла на двір.

— А хто тут? — крикнула вона голосно.

— Гей, люди добрі, справте мене до моєї хати, — просив п'яний Пентелей. — Вже кілька годин блукаю по городах, а своєї хати знайти не можу. Блуд вчепив ся мене і крутить мною. Сам не знаю, де я саме тепер і з ким говорю.

Єлена голосно засміялась.

— Бадіку, ви не пізнаєте мене? Та-ж я ваша сусідка... А осьде ваша хата...

Пентелей луснув себе долонею по чолі.

— Пек сатано, щезай від мене! Ігі, та то Єлена! Так, так, Єлена...

Скрутив ся на місце і пустив ся бігцем до воріт. Та не встиг зробити й кілька кроків, як нараз подав ся в бік і гримнув собою на землю. Єлена підбігла до нього.

— Вставайте, бадічку, вставайте, я вас підведу до воріт...

Помогла йому підвестись, взяла за руку і повила на дорогу.

— Дякувать тобі Єленочко, голубочко, — загикуючись, говорив Пентелей. — Дякувать тобі за твоє добре серце. Ось яка мені здала-б ся жінка. Ех, коби так моя стара..., а то ще зажили-б ми обое. Хоч рочок один, хоч рочок...

Нараз з Пентелеєвого подвіря вибігла його жінка Домка.

— А ти негіднице остатна, то ти з моім чоловіком по ночах водиш ся? — скричала стара на цілу вулицю. — Пожди, сивуле, пушу про тебе славу, а тоді й пес тебе не схоче. Здохнеш, а не побачиш кирпи на своїй голові. Я тобі постелю, чекай...

Лаялась стара, кричала, кидала обидливими словами і грозила Єлені пястуком. Єлена, хоч й не вдала ся в тих, що мовчать в такім случаю, та тепер чомусь стояла тихо, наче б сціпило їй язик, наче-б й спрадї вона тут провинилась. Постояла Єлена,

постояла, а далі прокинувшись, побігла до хати. Впала на постіль і заляла ся горячими сльозами.

Від тої ночі, вже й три дні Єлена не мала спокою. Три дні не виходила у село, бо знала, що її сусідка пустила про неї недобру славу, прикладаючи її до свого чоловіка, старого дихавичного Пентелея. Вона соромилася.

Що-йно четвертої днини забігла вона до своєї тети.

— Ов, дівко, але й знайшлась собі любчика! Ёй з ким ломити собі голову. Як-би я була в твоїх літах, то такий старий Пентелей — де-де-де... Я й глянути не хотіла би на його, не то що, — говорила стара, підсміхаючись і підморгуючи своїми патлатими бровами.

— Але-ж, тіточко, не вірте сему, то все брехня!

І Єлена розповіла усе по правді, кленучи ся і присягаючись притім, що лиш так було, як саме вона тепер говорить.

— Но-но, не присягай ся, я тобі й без того вірю. Впрочім коли-б так й справді було, то я не подивуюсь. Ти вже в літах і сидиш от-так сама...

— Тето, я до вас прийшла за ділом.

— Кажи, д-ню, кажи, ти знаєш, я тобі добра бажаю.

— Ви не поговорили-би з Кіциним Іваном?

— А про що, доню?

— Щоб завтра мене сватав...

— Кіцин Іван?

— Так.

Стара зловила ся за черево, сміяла ся, аж при-тупцювала ногами. Єлені се не подобалось.

— І з чого тут реготати ся? — спитала нахмурившись.

— Ёлено, ти не жартуєш?

— Ні, тето, я не жартую. Поговорить із ним, най послає завтра сватів. Я їх прийму. Скажіть, що куплю йому чоботи і мінтян і сама справлю весіле. Тільки най завтра приходить.

Стара Марта споважніла. Повернула голову в бік, вдивила ся в куток стіни і думала. Подумавши часок, нагло поспитала:

— І як ти, дівко, думаєш жити із тим Іваном?

— Я цілком не гадаю з ним жити. Я лиш хочу повінчати ся із ним. Я, тіточко, лиш кирпу бажаю вздріти на своїй голові і ніщо більше, — крізь сльози промовила Ёлена.

Старій відразу усе прояснило ся в голові.

— Отсе вигадала, раз вигадала! Добре, доню, добре, таки зараз біжу до Кіциного Івана. Йди до дому, йди і будь певна, що я з ним добре справлю ся.

Кіцин Іван, сей придурковатий парубок, був посміховиском цілого села. Раз тому, що не розумів гаразд жадної, хоч-би й найменшої господарської роботи, а ще більше через те, що він самий мав ся за дуже розумну і понятливу людину, вмішував ся все до кожної бесіди і давав усім пораду. Ще мав він звичай прилучуватись завсїгди до старших, поважних господарів, говорив з ними про всякі речі і смішив усіх своєю дурною бесідою.

Іван сидів при своїй старенькій мамі, яка мала малу хатину і кілька пражин города. З того города та з своїх заробітків годувала стара себе і свого

придурковатого парубка. Кілька разів наймив ся Іван на службу, був в господарів, був й форналем у дворі, та нігде не був більше як тиждень: то кидав самий службу, то проганяли придурковатого, нетямушого парубка. Такого жениха, як бачите, вибрала собі Єлена Саматюк.

По відході Єлени, стара Марта таки зараз потропцювала до Кіци. Подибала куму і давну свою подругу на городі. Кіца полола грядки а її син сидів під старим оріхом, тримав кусень мамалиги в руках і смачно заїдав.

Куми поздоровкались і почали розмову. Кіца скаржилась на свою біду, а Марта слухала, кивала головою і тяжко вздихала.

— От оженили-б ви, кумо, свого парубка то й жури менше було-би, — заговорила Марта, мов з-нехоча.

— А хто за него піде, кумонько? Хто хоче сего стовбура нехарапутного?

— Ей, чому не піде? От хоч-би моя сестріниця Єлена. Як що до чого, то я й поговорила-б з нею...

Кіци засвітили ся очи з радости.

— А то раз мав-би щастє мій Іван. Ой, кумонько, як би ви се зробили, я би вас за образ поклала, не то що. Але де тому край! Де схоче Єлена взяти собі сьвіт із моїм Іваном.

Кіца дивила ся в бік, жолобала в носі і надумувалась. По хвилі:

— Він, сказати по правді, й добрий робітник і не такий вже дурний, яким вчинили йогов селі. То все лиш людські язика. Як би покійний його неньо

жив, то був-би хлопець як й другі хлопці у селі, а так що, сирота, тай кожний глузує з него, — жалувала ся Кіца, немов в цілім селі, крім Івана, більше сиріт й свічкою не найдеш.

— І я се кажу, — додавала їй Марта.

— Зробіть се, кумонько, зробіть, вам Бог за се заплатить.

— Ну-ну, я поговорю про се з Єленою. Але чи Іван схоче?

— Як ні! Чого кращого дочекає ся?

— Іване, а ходи но сюди! — крикнула Марта. Парубок лїниво підвів ся з землі і підійшов до жінок.

— Слухай, Іване, ти не хотїв-би оженитись? Вже й час тобі, парубче, подумати о жінці, — заговорила до него Марта.

Іван вдоволено усміхнув ся.

— Ну, кажи, булеш женити ся? — питала Марта в друге.

— Чому ні, буду! — крикнув парубок.

— А меш брати Саматюкову Єлену?

— Буду! — не надумуючись відповів Іван.

— Як так, то оставайтесь, кумонько, здоровенькі, я побіжу до Єлени. Може Бог дасть, що будем ще танцювати.

— Коби Господь допоміг...

За три тижні, по службі божій, звінчав панотець Кіциного Івана і Єлену Саматюку у церкві, при надзвичайнім здвизї народа. Мала, деревяна церква не могла змістити усіх людей, багато стояло на дворі, бо майже ціле село прийшло дивити ся на се інтересне вінчанє. І весіле зробила Єлена гучне, грало

на йому п'ять молдавських музиків, було що і їсти і пити.

Та не довго довелось Іванови зажити спокійним, щасливим житєм при своїй жінці!

Три дні по весілю Єлена набила придурковатого свого чоловіка і прогнала його з своєї хати. Від того часу Іван сидів даліше при своїй мамі, заїдав її хлібець й не думаючи навіть про свою жінку, якої бояв ся так дуже, що не важив ся навіть й на до-розі зустрінутись із нею.

А Єлена, поклавши кирпу на свою голову, виспівувала собі, пораючи ся коло хати і гордо поглядала в сторону своєї сусідки, сварливої Домки, мов-би кажучи:

— Гляди, стара відьмо, яка красна кирпа на моїй голові.

ПОРАТУНОК.

Смеркало ся. Стара Мафта підмітала хату і сварила на доньку Марію. Дівчина сиділа під вікном і плакала.

— Та що тобі за біда! Мамо дай на се, мамо дай на те. Ба черевики, ба мінтян, — лиш би ся вбирала, лиш би дівочила. А ти знаєш, кілька нам неньо довгу лишив! А що ми вже віддали, га? Ади, зима за плечима, а наші кожухи сидять в канцелярії. А ти чула що казав двірник: платіть, Мафто,

пять левів податку і беріть заліг, бо в неділю буде продавати ся А звідки я, бідна, візьму? Чекай, най пропадуть! Аж тоді загибель наша, з хати не вийдемо.

— А чому мене не хочете пустити на службу? Я би все щось прислужила.

— Пустити... Не штука пустити, але з ким я стара лишу ся? Яку раду сама собі дам? Коби я була здорова то йди собі з Богом. А то видиш сама більше лежу як ходжу. От дров не маємо, аж голова мені схне, як ту зиму перезимувати. А тут трапляє ся поратунок, чому його не брати?

— Ей, мамо, як вам не соромно таке говорити!

— Доню, доню, біда не знає сорому. А впрочім ти не перша, тай не послідна. Диви ся на Шийкову Докію. Купив їй фальчу поля, поклав хату, поклав стодолу, віддала ся і тепер газдиня. Всі їй завидують. Ет, молода ти, дурна, нічого не знаєш.

Мафта замела хату і винесла сміте.

— Гай, гай, не будь дурна, — говорила далі стара, ввійшовши до хати. Я тобі не воріг. Подумай лиш: фальча поля, та се майно, якого ти до смерти не приробиш! На, вбери чисту сорочку.

Дівчина голосно заридала.

— Мамо, мамо, що ви зі мною робите? Де ваше серце? Що Іван скаже? Таж він зараз мене покине!

— Дурна ти, дурна з твоїм Іваном. Покине... Не бій ся, ще борше тебе візьме, як будеш мати фальчу поля. Гадаєш, він не дасть.

— О, мамо, Іван то не Шийка! Він певно не схоче фалеч за такі інтереса. І поля не схоче і мене не схоче.

— Та відтак! Найде ся другий!

— Коли я його люблю...

— Чи одного молодим любить ся? І я другого любила, а за другого пішла. Та от живу і доси. Гай, гай, не приговорюй багато, але вбирай ся, бо він зараз прийде.

— Робіть зі мною що хочете, але я того не зробию.

— Чи ти вдуріла дівко? закричала Мафта. — Говори з нею по мудрому, а туман туманом. Чи ти знаєш, що я вже п'ятку взяла? Казала прийти, то вже так мусить бути. Хочеш, щоб я з него дурня робила? І за що? За його добре серце? І п'ятку дав і дров обіцяв дати. Зараз мені перебирай ся! Перебирай ся, доки я ще добра.

— Мамо, бійте ся Бога! простогнала донька благаючим голосом.

Мафта вхопила колотач і замахнула ся на доньку. В тій хвилі відчинили ся двері. На порозі стояв дідич.

— Добрий вечер!

— Дай Боже здоровлявам, паноньку! — відповіла ласкавим голосом Мафта. Поцілувала дідича в руку і тихцем, мов та кітка, висунула ся на двір.

ЧАБАН.

Від ранньої весни до пізньої осені, що днини можна його бачити на толоці. І в буддень і в неділю і в кожде свято. З палюгою в руках та з довгим-

довгим батогом ступав він за вівцями і покрикував на них. Вівці пізнавали і розуміли його. Бувало лиш лусне своїм батогом, або вложивши два пальці у рот, засвище довго і приразливо а вівці вже й порозуміли. Хоч й як би їм смакувала свіжа, красна травичка, то сайчас лишають її і біжуть знова на своє старе місце. А коли трапила ся яка непослушна овечка, тоді чабан карав її. Лиш вказував на неї пальцем, а його нерозлучний товариш, невеличкий, чорний пес Берко кулею гнав ся туди і проганяв перестрашену вівцю відтіля. За те Микола, — бо так й звав ся чабан, — любив свого пса над усе у світі.

— Нема в мене ні жінки, ні дитий, нема нікого на землі, щоби мені сприяв. Один лише Берко правдивий мій друг, — говорить бувало людям. — То-ж і люблю його, так люблю, як свою рідну дитину.

Люди сміяли ся з старого чабана і брали його на збитки:

— Але Берко відай вас не любить. Адіть, як скоса на вас поглядає. Мабуть нині злий обід зварилисьте для него.

— Про се не журіть ся. Вже він в мене кривди не має, — боронить Микола себе і свого товариша.

Так прожили вони кілька років. Разом спали, разом їли, разом ходили за вівцями, пекли ся на сонци і мокли на дощи, навіть грали ся разом. Сказано, товариші, тай годі.

Аж одної днини Берко заслаб. Не хотів їсти, лиш звив ся в клубок і сумними очима глядів на чабана. Ратував його Микола кілька міг, натирав то

оцтом, то горівкою, навіть свяченим зілем підкурював, — нічого не помагало. Полежав Берко кілька днів, полежав, поскавулів і — згинув.

Вложив Микола свого друга у мішок, взяв рискаль і пішов на толоку. Викопав яму, вложив там Берка і присипав землею. Опісля сїв на свіжий гріб і заплакав.

— Що ви, Миколо, вже цілком вистаріли свій розум? Чи не гріх вам плакати за собакою? — сварили чабана люди.

— Що ви знаєте? Адіть, коли б й усе село вигнуло, я навіть не скривив би ся. А за Берком мені жаль... Гадайте про мене, що самі хочете, але мені жаль, мушу плакати...

Дивив ся на свіжий гріб і втирав сльози рукавом.

— Не беріть собі сего так до голови, ми вам ще кращого Берка вистараємо...

— Ого! — простогнав Микола. — Такого пса нема й на цілїм сьвітї.

Ще тої самої днини прийшов Микола до канцелярії і подякував громаді за службу.

— Шукайте собі, люди, иншого чабана, бо я не в силі. Ще як би жив Берко, то не кажу, а так не годен. Бог свідком, що не годен...

На другий день перевісив Микола через пчечі торби, взяв костур в руку і пішов по хатах.

З М І С Т:

	стор.
Вступне слівце	5
Наймит	7
Вусата	10
Безбожник	12
Храм	16
Дурний Ілуца	19
Приймак	22
В розпуці	39
Убив журбу	40
Два пани	44
Мафтей капітан	46
Угода	51
Протест	55
Іцко	57
Герой	63
Через кирпу	65
Поратунок	74
Чабан	76

Найдешевша щоденна часопись

„Нове Слово“

виходить у Львові, при вул. Коперника ч. 22.

»НОВЕ СЛОВО« містить в кождім числі велику цікаву ілюстрацію з найновіших подій в світі.

»НОВЕ СЛОВО« має власних кореспондентів по всіх містах і місточках краю, також у Відни, Києві та в Америці.

»НОВЕ СЛОВО« подає всі вісти незвичайно скоро, бо улекіцує йому сю працю багато кореспондентів, ротацийна машина що друкує 15 тисяч примірників на годину, та машина до складання.

Передплата небувало дешева: На цілий рік 18 К., на півроку 9 К., чверть року 4·50 К., на місяць 1·50 К., Читальні, »Січи«, »Соколи«, коли ще перед Новим Роком пришлють 16 К., одержать часопись цілий рік.

Адресувати так:

„НОВЕ СЛОВО“, Львів, вул. Коперника 22.

„Ілюстрована Україна“

ілюстрований журнал, посвячений літературі, критиці, малярству, архітектурі, плястиці народній штуці, теаральним справам, музиці, українській минувшині, етнографії і фізичному вихованю; містить також описи подорожий, житєписи, спомини, огляди українського культурного життя, бібліографію і т. п. — »Ілюстрована Україна ведена на взір великих ілюстрованих журналів Европи. Редагує комітет під проводом д-ра Івана Крипякевича. Виходить у Львові два рази на місяць. Передплата вносить річно 8 К. піврічно 4 К. поодиноке число коштує 42 сот. Адреса редакції і адміністрації: »Ілюстрована Україна«, Львів вулиця Руська чис. 18.

Кожда »Січ«, Читальня і кожний свідомий Українець повинні читати

„Український Голос“,

бо се одинока народна, поступова українська часопись в Канаді, що сміло і отверто обстоює за правами нашого народу на канадійській Україні. — »Український Голос« виходить що тижня і коштує до Старого Краю 2·50 дол. (12·50 К.) В нїм знайдете гарні поученя, ріжні новини вісти про жите наших братів за морем, дописи а то й дещо смішного. — Присилайте сейчас предплату, бо соромно, щоб письменний чоловік не предплачував газету. Адресуйте так:

„UKRAINSKYJ HOLOS“

P. O. Box 3626.

Winnipeg, Man. Canada.

„СЯЙВО“,

богато ілюстрований літературно-мистецький місячник. »СЯЙВО« має на меті задовольнити естетичні потреби нашого громадянства; — пристосоване до потреб українського мистецтва і є органом укр. артистів ріжних мистецтв; — виходить по такій програмі: 1) Від редакції, 2) Поетичні твори, 3) Твори з історії та теорії мистецтва, 4) Твори з етнографії України, 5) З життя діячів мистецтва, 6) Театр та музика, 7) Огляд письменства та мистецтва, 8) Хроніка, 9) Усячина, 10) Дописі, 11) Твори надіслані до редакції; — містити ескізи проектів укр. будівель, меблю, зодягу, орнаменту, репродукцій з картин, як сучасних майстрів так і історичних, а також краєвиди і сцени з українського жанру; — міститиме фотографії артистів у ролях і сцени з пєс; — друкуватиме ноти народних пісень і сучасних композиторів. — Ціна на рік 3 карб., окреме число 30 копійок. — — — —

Адреса: Київ, Жиланська вулиця, ч. 20.

Редактор-Видавець: О. Корольчук.

Приймаєть ся передплату на демократ. часопись

--- „УКРАЇНА“ ---

що виходить що тижня в четвер накладом видавничої спілки »Україна«, стоваришєня зарєєстрованого з обмеженою порукою, в обємі одного аркуша друку.

»УКРАЇНА« присвячена політичним, просвітно-культурним суспільним та господарським справам буковинської України, загальним і національним питанням і ширєню всеукраїнського єднаня без огляду на кордони.

»УКРАЇНА« коштує річно в Австрії з пересилкою 6 К. (для селян 4 К.) в Німеччині 6 марок, в Росії 3 рублі, в Америці 1 долар 50 центів. — Поодинокє число коштує 10 с.

Адреса редакції і адміністрації:

Чернівці, улица Панська число 22.

„ДОБРА НОВИНА“

народна часопись, присвячена ширєню просвіти і науки та суспільним і господарським справам.

Виходить покищо що два тижні, а відтак буде виходити кожного тижня.

Передплата на рік виносить 4 К., для Німеччини 4 м. для Росії 3 руб., а для Америки і Канади 1½ дол.

Кождий річний передплатник дістає даром ще 4 книжки (в тім календар.)

Оказове число кождому даром.

Адреса: »ДОБРА НОВИНА«, у Львові,
ул. Скшинського ч. 85. (Lemberg, Austria.)

Хто їде до Америки або Канади на заробок, а хоче знати що діє ся так в новім сьвіті як в старім краю, нехай собі запише часопись

НАРОДНУ ВОЛЮ.

Виходить що тижня.

Коштує два доляри на рік

Адрес: „NARODNA WOLA“ 316. N. Waschington Ave., Scranton, Pa.

Хто хоче мати приятеля в хаті,

нехай заprenує собі сейчас правдиву хлопську газету

Громадський Голос,

що виходить у Львові вже 18-тий рік і все отверто і відважно боронить простий нарід перед чужими і своїми ворогами робітних людий. — До

Громадского Голосу

пишуть все радикальні послы з Відня і зі Львова, тому з него найліпше довідаєте ся, що дїє ся з нашими правами в соїмі і парламенті.

ГРОМАДСЬКОМУ ГОЛОСОВИ не дорівняє ніодна газета, бо в в нїм і гарні образки і цікаві статі і оповіданя тай докладні вісти про все, що дїєть ся в світі.

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС повинен отже мати кождий письменний чоловік, кожда Читальня, Січ і инше товариство. Може його мати для себе навіть найбільшійший бо коштує він лише 4 корони на рік (до Америки 1½ доляра, до Прус 4 марки, до Росії 3 рублі.)

До »Громадского Голосу« пише ся так:

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС,

Львів, улица Коперника число 5.

НАЙБІЛЬШИМ ВИНАХОДОМ
сего столїтя є кишневий мужеський
годинник

„Конкуренція“,

з правдивим швайцарским
механїзмом,

їде 30 годин, циферблат емаліований,
в гарній масивній і гравірованій ко-
перті, з 10-літною гарантією К 3·90,
3 штуки лише К 10·50. Коли не подобає ся, звертаю
гроші. На жа дане посилаю даром і оплачено
їлюстр. катальог годинників, ювелерських виробів і
складових частин годинників, всякого рода знарядів і
музичних інструментів та галянтєрійних товарів.

F. P A M M, Kraków, ul. Zielona 172.

До тих, що їдуть до Канади!

Хочите засягнути порад приїхавши до Канади,
напишіть на адресу:

„Kanadijski Visty“

P. O. Box 2623 St. B

Winnipeg, Man. Canada.

»Канадійські Вісти« є органом »Руської Книгарні«, що виходять раз в місяць і коштують річно 50 центів (в Галичині 3 К.) Се є одинока ілюстрована національно-просвітна часопись, що покинувши блудні стежки канадійської політики, ширить між українськими переселенцями просвіту і любов до рідного краю.

Хто приїжджає до Вінніпегу, нехай зайде до редакції 901 Main Str.

Біль голови,
мігрена, нервові болі, ревматизм і млоєня
є терпінями, які можуть довести чоловіка
до розпуки.

Косм. средством відсвіжуючим і усуваючим
ті недомаганя є

МІГРОЛЬ

правдиво хоронена назва. — Кілька крапель
„МІГРОЛЮ“ косм. налятих на голову і натертих
зменшує найбільший біль голови. — Ціна фла-
кону 70 сот.

Головний склад висилок:

Ц. к. Окружна аптика в Тернополи

О. ГЕЛЬМАН № 14.

Замість 12 К. лише 5.50 К.

15.000 пар черевиків до шнуровання, з зовсім доброї шкіри з сильною, кілкованою подошвою, які були призначені для Балкану, остали мені з причини війни. —

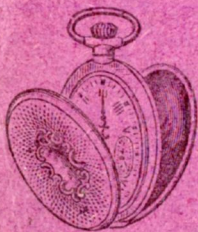

Мушу сей товар в короткім часі збути і тому продаю черевики по цінах виробу лиш по 5.50 К за пару. Всякої величини, для муштин і жінок. Висилка за посліплатою:

Exporthaus „Perfekt“ Wien VII., Neustiftgasse 137/114.

Мужеський гарнітур

Годинник, ланцуюк, запальничка з 6 крем'янями лише К. 4.80

Я висилаю кождому, щоби мою фірму зробити всюди звісною, чудовий фантазийний срібний мужеський годинник-ремонтуар, масивна плоска і багато гравірована оправа, з дуже добрим анкеровим верком, іде точно, з 3-літною писемною гарантією, разом з елгантним амер. з золота-дубля кавалірським ланцуюком і модерною нікелевою кишечковою запальничкою з шістьма резервовими крем'янями,

які вистарчають на один рік, все вазом лише К. 4.80 за посліплатою, 70 сот. більше. — При замовленю 6 гарнітурів, один даром. — — — — —

Export Arnold Weiss Wien VI. Gumpendorferstr. 139/42

Н-62 352 / 2 пр.

Міліони!

Міліони!

замовлень на мою чудову колекцію,
що складається з 300 штук
лише за 6 К. 50 сот.

а іменно:

1 правдивий швейцарський Сист. Роскофф патент кишковий годинник докладно і точно сирвлений з 3-літньою гарантією; 1 америк. золотий double лавашок; 2 верстені з америкаського золота (для мушкетера і жінки); 1 англ. позолоч. гарнітур, що складається з зі сніжок до манжетів, ковчиря та сорочки; 1 амер. сцизорик з 5 вістрями; 1 елегант. шовковий крават. краєки і ваору найновішого фасону нісця вибору; 1 прегарна шпилька до кравату з брилянтном Сіміл; 1 прекрасна дамська брошка, посідня новість; 1 корисний туалетовий гарнітур до подорожи; 1 елегант. скірянний пулярес; 1 пара америк. кульчиків з іміт. пляхотних камнів; 1 альбом з 40 артист. і найкрасшими видами світа; 1 регар, нашивник з правд. орієнтальн. перел Congo; 1 елег. цигарнічка і комплетний гарнітур до писаня а кромі того ще 270 різних предметів пожиточних і потрібних в кождім домі. За дармо. Все разом з елег. РОСКОФФ, що сам варує два рази тільки, коштує лише 6-50 К. Дістати можна за надісланем грошей до

Swiatowy dom towarowy

J. GELBA,
Stary Sącz Nr. 198.

№ В. При замовленю 2 пакетів додається даром 1 англ. бритву до голєня, або прєписну папирєсницю, а при 3 пакетах ще 6 гарних хусточок до носа. За невідповід. звертаєть ся гроші, тому ризико виключене.

„МУЖИЦЬКЕ ВИДАВНИЦТВО“

Ч. 4—6.

Дмитро Макогон

ПО НАШИХ СЕЛАХ

• • • НОВЕЛІ. • • •

Ціна 60 сот.

КОЛОМІЯ, 1914.

Накладом «Мужицького Видавництва».

З друкарні М. Білоуса в Коломиї.

165067